

Stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende – förslag till bestämmelser rörande bl.a. omedelbar placering, sekretess och skolgång

Ds 2020:16

Regeringskansliet
Socialdepartementet

SOU och Ds kan köpas från Norstedts Juridiks kundservice.
Beställningsadress: Norstedts Juridik, Kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@nj.se
Webbadress: www.nj.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Norstedts Juridik AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Omslag: Regeringskansliets standard

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2020

ISBN 978-91-38-25077-8

ISSN 0284-6012

Innehåll

1	Sammanfattning.....	5
2	Författningsförslag.....	7
2.1	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	7
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.....	9
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	12
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.....	16
2.5	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	17
2.6	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	21
2.7	Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	24
3	Överväganden och förslag	29
3.1	Barns placering i skyddat boende med endast en av två vårdnadshavares samtycke.....	29
3.1.1	Barn ska kunna placeras omedelbart i skyddat boende.....	29
3.1.2	Bestämmelser om handläggningen	41
3.1.3	Om socialnämndens ansvar för barn som placeras omedelbart i skyddat boende.....	49
3.1.4	Vårdnadshavarens beslutanderätt i frågor som kräver samtycke under vistelsetiden.....	51

3.1.5	Prövningen av barnets bästa enligt 6 kap. 13 a § FB.....	55
3.1.6	Prövning enligt Europakonventionen.....	57
3.1.7	Förhållandet till prövning av frågor om vårdnad, boende och umgänge	61
3.2	Sekretess.....	62
3.3	Ändringar i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade	71
3.4	Ändringar i socialförsäkringsbalken kan behöva övervägas	71
3.5	Barn och unga i skyddat boende ska ha rätt till utbildning i vistelsekommunen	73
4	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	81
5	Konsekvenser	83
5.1	Ekonomiska konsekvenser.....	83
5.1.1	Kostnader för staten	83
5.1.2	Kostnader för offentliga biträden	85
5.1.3	Konsekvenser för kommuner.....	86
5.1.4	Samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt	88
5.2	Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen.....	88
5.3	Konsekvenser för barn	89
5.4	Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.....	90
5.5	Konsekvenser för jämställdhet	90
5.6	Övriga konsekvenser.....	91
6	Författningskommentar	93
6.1	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken.....	93
6.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	95

6.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	97
6.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	102
6.5	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	103
6.6	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	105
6.7	Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	108

1 Sammanfattning

Regeringen beslutade i november 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka barnrättsperspektivet för barn som vistas i s.k. skyddat boende tillsammans med en av vårdnadshavarna. Utredaren hade i uppdrag att lämna förslag till hur insatsen skyddat boende kan lagregleras och definieras och hur en tillståndsplikt kan utformas. I januari 2018 överlämnades betänkandet Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende (SOU 2017:112) till regeringen. I betänkandet föreslås att insatsen skyddat boende ska regleras i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, som en ny placeringsform för vuxna och barn som medföljande till en vuxen vårdnadshavare och att begreppet skyddat boende ska definieras i socialtjänstförordningen (2001:937). Det föreslås vidare att skyddat boende ska vara tillståndspliktigt och omfattas av nya kvalitetskrav. Förslag lämnas också om att barn i skyddat boende ska omfattas av samma regelverk som andra placerade barn, vilket bl.a. innebär att socialnämnden nog ska följa barnets vistelse där. Vidare föreslås ändringar i skollagen (2010:800) för att tydliggöra att elever som vistas i skyddat boende i en annan kommun än i hemkommunen ska ha rätt att bli dels mottagna i en skola i den kommun där de vistas, dels fullfölja påbörjad gymnasieutbildning eller motsvarande utbildning när de återvänder till hemkommunen.

Under beredningen av betänkandet i Regeringskansliet har det kommit fram att förslagen bör kompletteras i vissa avseenden. De kompletteringar som denna promemoria behandlar gäller främst förslag till lagstiftning för att ge socialnämndens befogenhet att omedelbart kunna placera ett barn i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare när det saknas samtycke från den andra vårdnadshavaren. Det föreslås också nya bestämmelser om offentlighet och sekretess bl.a. för att möjliggöra sekretess hos kommuner

och regioner för adresser till skyddade boenden och hem för vård eller boende som bedriver verksamhet i form av skyddat boende. Vidare föreslås vissa följdändringar för att tydliggöra elevens rätt att gå i skola när de vistas i skyddat boende eller hem för vård eller boende. Slutligen föreslås övergångsbestämmelser och vissa konsekvensändringar i SoL, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och i skollagen (2010:800).

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 13 a § föräldrabalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

13 a §¹

Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller

1. psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),

2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. utseende av en kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen *eller*

4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

3. utseende av en kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen,

4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,

5. en placering i ett sådant boende som avses i 6 kap. 1 a § socialtjänstlagen, eller

¹ Senaste lydelse 2017:32.

6. val eller byte av förskoleenhet eller skolenhet med anledning av att barnet placerats i ett sådant boende som avses i 6 kap. 1 a § socialtjänstlagen.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till *kammarrätt*.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till *kammarrätten*.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har vunnit laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §²

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en läsbar enhet
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, *mål om omedelbar placering i*

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 2019:471.

enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängeslagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

skyddat boende enligt 6 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängeslagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island

och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 1, 37 och 40 §§ och rubriken närmast efter 5 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 6 b och 6 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år ska dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 6 b, 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för den unge vara avgörande.

¹ Senaste lydelse 2012:777.

Omedelbart omhändertagande Omedelbart omhändertagande
och omedelbar placering

6 b §

Om socialnämnden har beslutat att den ena av ett barns två vårdnadshavare ska placeras i ett sådant boende som avses i 6 kap.

1 a § socialtjänstlagen (2001:453), får nämnden besluta att barnet omedelbart ska placeras i boendet tillsammans med den vårdnadshavaren om det är sannolikt att barnet behöver vård där tillsammans med vårdnadshavaren och placeringen inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet och hälsa, och

1. den andra vårdnadshavarens samtycke till placeringen inte kan inhämtas före placeringen eller särskilda skäl talar emot att samtycket inhämtas före placeringen, eller

2. den andra vårdnadshavaren inte samtycker till placeringen av barnet.

Placeringen får beslutas endast om den vårdnadshavare som barnet placeras tillsammans med samtycker till barnets placering. Har barnet fyllt 15 år får placeringen beslutas endast om barnet självt samtycker till det.

Den omedelbara placeringen får pågå under högst fyra veckor från det att beslutet fattades.

6 c §

Vid handläggningen av ärenden om omedelbar placering enligt 6 b § tillämpas även det som föreskrivs om omedelbart omhändertagande i

– 6 § andra stycket om rätten för socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat att besluta om omedelbart omhändertagande,

– 7 § första–tredje styckena om underställning och prövning av beslut om samt upphörande av omedelbart omhändertagande,

– 9 § andra stycket och tredje stycket första meningen om hinder mot verkställighet av och om upphörande av omedelbart omhändertagande,

– 39 § första, andra och fjärde styckena om offentligt biträde.

37 §

Vid handläggning i *kammarrätt* av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande *och* tillfälligt flyttningsförbud *skall* nämndemän ingå i rätten.

Vid handläggning i *kammarrätten* av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande, *omedelbar placering i skyddat boende* och tillfälligt flyttningsförbud *ska* nämndemän ingå i rätten.

40 §

Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser *eller* om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Beslut om omedelbart omhändertagande, *om omedelbar placering i skyddat boende*, om förebyggande insatser *eller* om till-

fälligt flyttningsförbud gäller
omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Rätten får förordna att andra Rätten får förordna att andra
beslut som rätten har meddelat beslut som rätten har meddelat
skall gälla omedelbart. *ska* gälla omedelbart.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs att 16 d § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 d §¹

En kommun har ansvar enligt denna lag gentemot en person som till följd av ett beslut av kommunen är bosatt i en annan kommun i

1. familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende enligt 6 kap. socialtjänstlagen (2001:453),

2. särskild boendeform för äldre människor enligt 5 kap. 5 § andra eller tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstlagen, eller

3. bostad med särskild service enligt 5 kap. 7 § tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

¹ Senaste lydelse 2018:1723.

2.5 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)

dels att 7 kap. 1 §, 10 kap. 4 § och 12 kap. 10 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 6 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

1 a §

Socialnämnden ska sörja för att den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp kan tas emot i ett skyddat boende.

Barn får tas emot i ett sådant boende endast tillsammans med en vuxen vårdnadshavare.

7 kap.

1 §¹

Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg yrkesmässigt bedriva

1. verksamhet i form av stöd-boende eller hem för vård eller boende enligt 6 kap.,

1. verksamhet i form av stöd-boende, *skyddat boende* eller hem för vård eller boende enligt 6 kap.,

2. verksamhet i form av boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 5 kap. 7 § tredje stycket,

3. verksamhet i form av hem för viss annan heldygnsvård,

4. verksamhet i form av hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet, oavsett var verksamheten bedrivs,

¹ Senaste lydelse 2019:909.

5. verksamhet som har till uppgift att till socialnämnden föreslå familjehem och jourhem till barn samt som lämnar stöd och handledning till sådana hem som tar emot barn, eller

6. hemtjänst.

Kommun och region som driver verksamhet som avses i första stycket 1–4 ska anmäla denna verksamhet till Inspektionen för vård och omsorg innan verksamheten påbörjas.

10 kap.

4 §²

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 6 a, 8 och 11 a–13 §§ denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 6 a, 6 b, 8 och 11 a–13 §§ denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

12 kap.

10 §³

Av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) framgår att socialnämnden utan hinder av sekretess kan polisanmäla brott som hindrar nämndens verksamhet. Av 10 kap. 21–23 §§ samma lag följer att sekretess även i vissa andra fall inte hindrar att

² Senaste lydelse 2012:321.

³ Senaste lydelse 2018:690. Ändringen innebär bl.a. att första och andra styckena tas bort.

uppgifter som angår misstanke om brott lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet.

Detsamma gäller enligt 10 kap. 19 § samma lag uppgifter som behövs för att förhindra ett förestående eller avbryta ett pågående brott som avses i den paragrafen. Av 10 kap. 18 a § samma lag framgår att sekretess inte heller hindrar att en uppgift som rör en enskild som inte har fyllt tjuugoett år lämnas till Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen i brottsförebyggande syfte under vissa angivna förutsättningar.

Från socialtjänsten ska utan hinder av sekretess lämnas

1. uppgifter om huruvida någon vistas i ett hem för vård eller boende, stödboende eller familjehem, om uppgifterna för särskilt fall begärs av en domstol, en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket,

2. uppgifter som behövs i ett ärende hos Skatteverket om skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481),

3. uppgifter om en studerande som behövs för prövning av ett ärende om att avskilja denne från högskoleutbildning eller polisprogrammet.

1. uppgifter om huruvida någon vistas i ett hem för vård eller boende, *skyddat boende*, stödboende eller familjehem, om uppgifterna för särskilt fall begärs av en domstol, en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket,

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2. Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ som före ikraftträdandet påbörjat verksamhet i form av sådant skyddat boende som avses i 7 kap. 1 § första stycket 1, ska

senast den 1 mars 2022 ansöka om tillstånd enligt denna lag för att få fortsätta bedriva verksamheten. Påbörjad verksamhet utan tillstånd får endast fortsätta fram till dess att ett slutligt beslut i tillståndsärendet fått laga kraft.

2.6 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 18 kap. 19 § och 26 kap. 7 och 15 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 18 kap. 7 a och b §§, och närmast före 18 kap. 7 a och b §§ tre nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

Skyddade boenden

Adressuppgifter

7 a §

Sekretess gäller hos kommun eller region för uppgift om adress till skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § socialtjänstlagen (2001:453) eller hem för vård eller boende enligt 6 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstlagen som bedriver verksamhet som motsvarar skyddat boende om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att syftet med verksamheten skadas.

Sekretess gäller även för uppgift om beteckning på fastighet där verksamhet bedrivs i form av sådana boenden som avses i första stycket. Sekretess gäller också för uppgift om tomträtt i fastighet där sådan verksamhet bedrivs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretess i högst 40 år.

Sekretessbrytande bestämmelse

7 b §

Sekretessen enligt 7 a § hindrar inte att en uppgift lämnas från en kommun eller en region till en socialnämnd om uppgiften kan antas ha betydelse vid verkställigheten av socialnämndens beslut om placering av enskild i sådana boenden som avses i 7 a § första stycket.

26 kap.7 §¹

Sekretessen enligt 1 § gäller inte

1. beslut om omhändertagande av en enskild,
2. beslut om vård utan samtycke,
3. beslut om omedelbar placering i skyddat boende,
3. beslut om slutna ungdomsvård,
4. beslut om slutna ungdomsvård,
4. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller
5. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).
5. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller
6. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).

Sekretessen enligt 1 och 4 §§ gäller inte beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

15 §²

Den tystnadsplikt som följer av 5, 13 och 14 a §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§

Den tystnadsplikt som följer av 5, 13, 13 a och 14 a §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§

¹ Senaste lydelse 2010:679.

² Senaste lydelse 2018:1919.

tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om sluten ungdomsvård.

tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, *beslut om omedelbar placering i skyddat boende*, beslut om vård utan samtycke eller beslut om sluten ungdomsvård.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2.7 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)

dels att 17 kap. 1, 19 och 21 a §§ och 19 kap. 40 a § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 17 kap. 15 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 kap.

1 §

I detta kapitel finns

- allmänna bestämmelser (2–15 §§)
- bestämmelser om utbildning på introduktionsprogram vid en gymnasieskola med offentlig huvudman (16–27 §§), och
- bestämmelser om utbildning på introduktionsprogram vid en fristående gymnasieskola (28–36 §§).

15 a §

En elev som på grund av placering i ett hem för vård eller boende enligt 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag flyttar från kommunen eller samverkansområdet för utbildningen, har rätt att fullfölja utbildningen på ett påbörjat introduktionsprogram eller på ett annat introduktionsprogram hos den kommun eller i det samverkansområde där hemmet eller boendet finns. Utbildningen ska i ett sådant fall fullföljas enligt den nya huvudmannens utbildningsplan och en ny individuell plan.

Under de förutsättningar som anges i 29 och 30 §§ har eleven rätt att fullfölja utbildningen hos en huvudman för en fristående gymnasieskola enligt den huvudmannens utbildningsplan och en ny individuell studieplan.

En elev som påbörjat ett introduktionsprogram hos en huvudman och som efter en avslutad placering i ett hem för vård eller boende eller i ett skyddat boende återvänder till hemkommunen har rätt att fullfölja utbildningen på programmet eller på ett annat introduktionsprogram hos hemkommunen eller i hemkommunens samverkansområde enligt hemkommunens utbildningsplan och en ny individuell studieplan.

19 §¹

En kommun eller en region som anordnar programinriktat val som har utformats för en grupp elever eller yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever ska ta emot alla de behöriga sökande till utbildningen som hör hemma i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen.

En elev som vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska vid beslut om mottagande enligt första stycket jämföras med den som är hemmahörande i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen.

En elev som vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag ska vid beslut om mottagande enligt första stycket jämföras med den som är hemmahörande i kommunen

¹ Senaste lydelse 2019:947.

eller samverkansområdet för utbildningen.

Om det finns platser över på utbildningen, sedan alla sökande som ska tas emot enligt första och andra styckena har antagits, får kommunen eller regionen ta emot andra behöriga sökande till utbildningen.

21 a §²

En kommun som anordnar sådan utbildning som avses i 21 § första stycket ska ta emot ungdomar som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning om de på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen. Det gäller också för en region som anordnar sådan utbildning som avses i 21 § andra stycket.

En kommun som anordnar sådan utbildning som avses i 21 § första stycket ska ta emot ungdomar som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning om de på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) *eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag* vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen. Det gäller också för en region som anordnar sådan utbildning som avses i 21 § andra stycket.

19 kap.

40 a §³

En kommun eller en region ska ta emot en elev på ett individuellt program om

1. eleven vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), och

1. eleven vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) *eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag*, och

² Senaste lydelse 2019:947.

³ Senaste lydelse 2019:947.

2. hemkommunen har bedömt att eleven inte kan följa undervisningen på ett nationellt program.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

3 Överväganden och förslag

3.1 Barns placering i skyddat boende med endast en av två vårdnadshavares samtycke

3.1.1 Barn ska kunna placeras omedelbart i skyddat boende

Bedömning: För att kunna tillgodose barns behov av omedelbart stöd och skydd bör ett barn kunna placeras omedelbart i skyddat boende tillsammans med endast den ena av två vårdnadshavare. En sådan möjlighet bör införas utöver socialnämndens möjlighet att med stöd av betänkandets förslag till ny bestämmelse i 6 kap. 13 a första stycket 5 föräldrabalken besluta om ett barns placering i skyddat boende med endast en av två vårdnadshavares samtycke.

Förslag: Om socialnämnden har beslutat att den ena av ett barns två vårdnadshavare ska placeras i skyddat boende ska nämnden få besluta att barnet omedelbart ska placeras i boendet tillsammans med den vårdnadshavaren. Nämnden ska få fatta ett sådant beslut om det är sannolikt att barnet behöver vård i det skyddade boendet tillsammans med vårdnadshavaren och placeringen inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet och hälsa, och

1. den andra vårdnadshavarens samtycke till placeringen inte kan inhämtas före placeringen eller särskilda skäl talar emot att samtycket inhämtas före placeringen, eller
2. den andra vårdnadshavaren inte samtycker till placeringen av barnet.

Placeringen får beslutas endast om den vårdnadshavare som barnet placeras tillsammans med samtycker till barnets placering.

Har barnet fyllt 15 år får placeringen beslutas endast om barnet självt samtycker till det.

Regleringen ska införas i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Skälen för bedömningen och förslaget

Bakgrund

Den som behöver skydd och stöd i ett skyddat boende kan beviljas en sådan insats av socialnämnden med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Ett barn kan dock inte beviljas en sådan insats eftersom skyddat boende för närvarande enligt SoL inte är någon placeringsform för barn. Det finns inte heller någon uttrycklig bestämmelse som reglerar situationen då ett barn följer med en förälder till ett skyddat boende. Av betänkandet *Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende* framgår att när en förälder får insatsen skyddat boende och ett barn följer med föräldern till det skyddade boendet fattar socialnämnden inte något beslut om insats för barnet. Barnet blir därmed inte föremål för någon socialtjänstinsats under vistelsen i det skyddade boendet. Ibland placerar dock socialnämnden en våldsutsatt förälder i en verksamhet som har tillstånd att bedriva hem för vård eller boende (HVB) och vars utformning i praktiken motsvarar ett skyddat boende. Eftersom HVB är en placeringsform även för barn fattar socialnämnden i de fallen beslut om insats enligt 4 kap. 1 § SoL för ett medföljande barn. I de fallen gäller under barnets vistelse bestämmelserna i SoL om dokumentation, vårdplan och genomförandeplan liksom bestämmelserna om socialnämndens ansvar för barnet.

*Förslag i betänkandet *Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende**

Enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken, förkortad FB, har ett barns vårdnadshavare rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. En vårdnadshavare får inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid såvida inte barnets bästa uppenbarligen kräver det. Exempel på beslut av ingripande betydelse är sådana som rör barnets skolgång och boende

(prop. 1975/76:170 s. 178). Om ett barn under 15 år ska kunna placeras utanför hemmet enligt SoL, krävs att barnets vårdnadshavare samtycker till insatsen. Om barnet har två vårdnadshavare, krävs att båda vårdnadshavarna samtycker. Om barnet har fyllt 15 år, måste också barnet samtycka. Av 6 kap. 13 a § FB följer att socialnämnden kan fatta beslut om vissa åtgärder med endast den ena av två vårdnadshavares samtycke när det krävs med hänsyn till barnets bästa. De åtgärder som avses är bl.a. behandling enligt SoL i öppna former, exempelvis samtal med en kurator eller en socialsekreterare eller deltagande i olika öppenvårdssamtal, som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL, och att utse en kontaktperson eller en kontaktfamilj i enlighet med 3 kap. 6 b § första stycket SoL. Däremot omfattas inte placeringar utanför hemmet.

I betänkandet föreslås att skyddat boende uttryckligen ska regleras som en placeringsform för vuxna och för barn som följer med en vuxen vårdnadshavare. Det innebär att även barnet, på samma sätt som när det placeras tillsammans med en vårdnadshavare i HVB, ska få ett eget beslut om insatsen enligt 4 kap. 1 § SoL. I betänkandet anges att utgångspunkten i första hand bör vara att för barn som har två vårdnadshavare ska socialnämnden inhämta samtycke till insatsen från båda vårdnadshavarna. Det bedöms att socialnämnden i regel bör kunna inhämta ett sådant samtycke. För att kunna ge ytterligare handlingsutrymme i situationer där samtycke saknas från den vårdnadshavare som barnet inte placeras tillsammans med, föreslås i betänkandet en ändring i 6 kap 13 a § FB som innebär att socialnämnden ska få besluta att ett barn som har två vårdnadshavare får placeras i skyddat boende när endast en av vårdnadshavarna samtycker till insatsen om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Det föreslås också att ett sådant beslut ska omprövas efter en månad. Beslutet föreslås även kunna delegeras till en ordförande vid nämndens förvaltning när nämndens beslut inte kan avvaktas.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser har haft invändningar mot förslaget till ny bestämmelse i 6 kap. 13 a § FB. Riksdagens ombudsmän (JO) understryker att beslutet innebär en väsentlig inskränkning i den andra vårdnadshavarens bestämmanderätt och anser att det är oklart på

vilka grunder som socialnämnden ska få fatta beslut när det gäller barnet som går emot en vårdnadshavares vilja. Även Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och Unicef anser att kriterierna för bestämmelsens tillämpning behöver tydliggöras. Flera kommuner, däribland Södertälje kommun, Malmö kommun och Stockholms kommun liksom Länsstyrelsen i Jönköpings län framhåller till skillnad från betänkandets bedömning att det i regel är svårt att utverka den andra vårdnadshavaren samtycke. Det kan enligt kommunerna vidare innebära stora risker för våldsutsatta vårdnadshavare och deras barn om socialnämnden före placeringsbeslutet måste ta kontakt med den andra vårdnadshavaren för att utröna om det finns samtycke. Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att denna risk är särskilt stor när skyddsbehovet är föranlett av hedersrelaterat våld och flera förövare kan utöva påtryckningar i samband med beslutsfattandet. Flera remissinstanser, däribland Länsstyrelsen i Jönköpings län, Piteå kommun, Lunds kommun och Föreningen Sveriges Socialchefer (FSS), anser att socialnämnden i det akuta skedet bör ges rätt att kunna flytta en förälder och barn till en säker plats för att därefter, när föräldern och barnet är i skydd, utreda och besluta om insatser. Göteborgs kommun ifrågasätter hur socialtjänsten ska kunna skydda barnen utan att samtidigt anklagas för att ta den ena vårdnadshavarens parti. Även Sigtuna kommun väcker denna fråga och anser att en placering av ett barn i skyddat boende kan jämföras med ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, dock utan att beslutet är offentligt och utan rätt till offentligt biträde.

Flera remissinsatser har även haft synpunkter på förslaget att socialnämndens beslut enligt 6 kap. 13 a § FB ska omprövas efter en månad. Bland annat Sigtuna kommun anser att en sådan omprövning i praktiken blir mer integritetsingripande för den andra vårdnadshavaren än en begränsad utredningstid på fyra veckor vid ett LVU-förfarande.

JO anser vidare att det är oklart i vilken omfattning den vårdnadshavare som barnet bor med i det skyddade boendet har rätt att ensam fatta beslut som rör barnet när det gäller förhållanden som vanligtvis kräver båda vårdnadshavarens samtycke. Även IVO väcker denna fråga.

Barns vistelse i skyddat boende

När en våldsutsatt förälder vänder sig till socialnämnden och ansöker om insatsen skyddat boende inleder socialnämnden i regel även en utredning avseende barnet. En sådan utredning får inledas utan vårdnadshavarens samtycke (11 kap. 1 och 2 §§ SoL). Utredningen avseende barnet kan pågå under den tid som barnet vistas tillsammans med föräldern i ett skyddat boende, men det är inte ovanligt att utredningen avslutas i samband med att barnet följer med föräldern till det skyddade boendet. Barnet stannar i normalfallet i det skyddade boendet så länge som den förälder som barnet vistas tillsammans med gör det. Som framgår ovan fattar socialnämnden inte något beslut om insats för barnet när barnet följer med vårdnadshavaren till det skyddade boendet. Barnet är därmed inte föremål för någon socialtjänstinsats. Socialtjänsten brukar dock informera den andra vårdnadshavaren om barnets eller barnens vistelse i det skyddade boendet men något samtycke inhämtas inte. Varken förarbeten till FB eller praxis belyser situationen när en vårdnadshavare som har blivit beviljad insatsen skyddat boende tar med gemensamma barn till boendet utan att den andra vårdnadshavaren lämnat sitt samtycke.

Behov av att omedelbart kunna placera ett barn i skyddat boende

Betänkandets förslag om att socialnämnden genom en ändring av 6 kap. 13 a § FB ska kunna besluta om barns placering i skyddat boende med samtycke från endast den ena av två vårdnadshavare förutsätter att socialnämnden antingen fått klarhet i eller sedan tidigare kan antas känna till att någon av vårdnadshavarna inte samtycker till insatsen. Enligt förarbetena till den nuvarande bestämmelsen i FB måste socialnämnden utreda vårdnadshavarens inställning innan den beslutar om en åtgärd. Utredningsskyldigheten innebär att socialnämnden ska kontakta vårdnadshavarna och utreda skälen för deras olika uppfattningar. Nuvarande bestämmelse i FB kan enligt förarbetena tillämpas både när en vårdnadshavare uttryckligen motsätter sig åtgärden och när en vårdnadshavare håller sig undan eller annars väljer att inte medverka på ett sådant sätt att han eller hon får anses motsätta sig den (prop. 2011/12:53 s. 26 och 29). Det kan dock, i likhet med vad exempelvis Länsstyrelsen i Jönköping anför, i ett akut

skede finnas risker med att socialnämnden tar kontakt med en vårdnadshavare för att efterfråga inställningen till placeringen och utreda skälen för vårdnadshavarens uppfattning, om vårdnadshavaren samtidigt är en misstänkt förövare. Socialnämnden kan sakna kännedom om familjen och de uppgifter som finns i ärendet kan helt eller delvis vara baserade på den våldsutsatta förälderns berättelse. Några remissinstanser har påpekat att lagstiftningen bör säkerställa att barnets behov av stöd och skydd i skyddat boende omedelbart kan tillgodoses tillsammans med den ena vårdnadshavaren utan att det före placeringen måste utrönas om båda vårdnadshavarna samtycker. Mot denna bakgrund bör barn kunna placeras omedelbart i skyddat boende tillsammans med endast en vårdnadshavare och socialnämnden bör få en befogenhet att kunna besluta om en sådan omedelbar placering i skyddat boende.

Utgångspunkter för en ny reglering

Att placera ett barn som har två vårdnadshavare utanför det egna hemmet med bara den ena vårdnadshavarens samtycke är, som JO påpekar, en väsentlig inskränkning i en vårdnadshavares rättigheter. Det finns därför anledning att närmare överväga på vilket sätt en sådan situation bör regleras.

Socialnämndens särskilda ansvar för barn kommer till uttryck i 5 kap. 1 § SoL där det anges att socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under goda och trygga förhållanden. För ett barn som utsatts för brott och dennes närstående ansvarar socialnämnden för att barnet får det stöd och den hjälp som det behöver. Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver (5 kap. 11 § tredje och fjärde styckena SoL). Utgångspunkten för insatser till barn enligt SoL är att socialnämnden först måste inhämta samtycke från barnets vårdnadshavare och, om barnet är över 15 år, från barnet självt. Socialnämnden får dock besluta om öppna insatser till barn över 15 år utan vårdnadshavarens samtycke, om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det (3 kap. 6 a § SoL). Enligt 3 kap. 6 b § SoL får socialnämnden utse en kontaktperson,

kontaktfamilj eller en särskilt kvalificerad kontaktperson till ett barn som fyllt 15 år, om barnet självt begär eller samtycker till det.

LVU kompletterar SoL genom att medge att det skydd som utsatta barn är berättigade till kan ges dem med stöd av LVU om en frivillig lösning inte kan uppnås. Skyddet kan alltså ges utan samtycke. Enligt gällande rätt är det för närvarande endast med stöd av LVU som socialnämnden kan besluta om placering utanför hemmet utan samtycke från vårdnadshavarna och men, när barnet fyllt 15 år, krävs även samtycke från barnet självt. Om ett beslut om vård inte kan avvaktas får socialnämnden besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas (6 § LVU). Det krävs då att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård enligt LVU och att rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till risken för att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Kriterierna för att vård ska ges enligt LVU framgår av 2 och 3 §§ LVU. Vård ska enligt 2 § LVU beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Förutsättningarna för vård enligt 3 § LVU är att barnet eller den unge genom sitt eget beteende utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas. I förarbetena till LVU uttalas i fråga om rekvisitet påtaglig risk för skada bl.a. följande. För ett ingripande med stöd av lagen måste krävas att det inte är fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada för den unges hälsa eller utveckling. Det ska gå att konstatera att risken för skada har en sådan inverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet har ett tydligt vårdbehov. Det får inte vara fråga om något subjektivt antagande om att barnet löper risk att skadas. Det måste alltså finnas konkreta omständigheter som talar för att det finns en risk för. I uttrycket ”påtaglig risk för skada” ligger att det krävs mer än bara en ringa risk för skada (prop. 1989/90:28 s. 62, 63 och 107).

Det förekommer att socialnämnden beslutar om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU och placerar barnet i ett skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare. Även om omständigheterna i det enskilda fallet kan vara nog så svåra för barnet kan det emellertid inte alltid förutsättas att de är sådana att det är sannolikt att kriterierna för vård enligt LVU är uppfyllda. I de situationer då krite-

rierna för vård enligt LVU inte är uppfyllda saknas laglig möjlighet för socialnämnden att besluta att ett barn ska placeras i skyddat boende tillsammans med den ena av två vårdnadshavare i strid med den andra vårdnadshavarens vilja. Att ge socialnämnden en befogenhet att i ett akut skede få besluta att ett barn som har två vårdnadshavare ska följa med den ena vårdnadshavaren till ett skyddat boende utan samtycke från den andra vårdnadshavaren skulle innebära ett förfarande som å ena sidan har stora likheter med omedelbart omhändertagande enligt LVU. Även vid ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU fattar socialnämnden ett beslut om att barnet ska placeras utanför hemmet. Likaså kan beslutsunderlaget vara begränsat. Å andra sidan är situationen i samband med en placering i skyddat boende förenad med särskilda förtecken eftersom barnets behov av insatsen i skyddat boende alltid aktualiseras samtidigt som barnets ena vårdnadshavare tillsammans med barnet söker skydd och därmed aktivt också försöker skydda barnet i den aktuella situationen.

En ny bestämmelse i LVU ska ge socialnämnden befogenhet att besluta om omedelbar placering i skyddat boende

När en vuxen person behöver akut skydd i form av boende kan socialnämnden omedelbart fatta beslut om att bevilja insatsen skyddat boende. Om behovet uppstår under jourtid, t.ex. en helg, fattas beslutet av kommunens socialjour. Det förekommer också att polisen med den hotade personens medgivande kör personen direkt till ett skyddat boende, vilket vanligtvis innebär att personalen på det skyddade boendet kontaktar socialtjänsten vid första möjliga tillfälle. En person kan även på egen hand söka upp ett skyddat boende. I det läget är det naturligt att personalen på boendet informerar den skyddssökande om möjligheten att kontakta socialtjänsten. Socialtjänsten kan alltså inleda en utredning, bevilja bistånd till skyddat boende och parallellt fortsätta utredningen (Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende, Socialstyrelsen 2013).

För att åstadkomma en ändamålsenlig lagreglering av hur behoven för ett barn med två vårdnadshavare i en akut situation ska kunna tillgodoses med omedelbart skydd och stöd i skyddat boende bör socialnämnden få befogenhet att fatta ett beslut om omedelbar placering med stöd av en ny bestämmelse. Frågan om i vilken författ-

ning en sådan reglering bör införas är komplicerad. När det gäller SoL är frivillighet utgångspunkten för insatser. Det krävs som huvudregel alltid båda vårdnadshavarnas samtycke för att insatser till barn ska få ges enligt SoL. Om det inte är möjligt med frivilliga insatser eller om frivilliga insatser är otillräckliga kan insatser beviljas med stöd av LVU. LVU är en tvångslagstiftning som kompletterar SoL. I LVU finns handläggningsregler för omedelbara omhändertaganden som säkerställer viktiga rättssäkerhetsaspekter ur såväl barnets som vårdnadshavarnas perspektiv. Det finns exempelvis regler om att underställa förvaltningsrätten socialnämndens beslut, om tidsfrister för domstolens handläggning och om förordnande av offentligt biträde. LVU är det primära skyddsregelverk som finns för att skydda barn bl.a. från missförhållanden i hemmet. En annan möjlighet är att införa bestämmelser om omedelbar placering i föräldrabalken, förkortad FB, men i FB saknas handläggningsbestämmelser som motsvarar de ovannämnda. Det förefaller därför lämpligare att införa regleringen i LVU.

Socialnämndens rätt att fatta beslut om omedelbar placering bör vara avgränsad till situationen när den ena av barnets två vårdnadshavare ska placeras i skyddat boende och det är sannolikt att barnet behöver vård i skyddat boende tillsammans med den vårdnadshavaren. Utgångspunkten för att kunna fatta ett sådant beslut bör vara att nämnden före placeringen antingen inte kan inhämta den andra vårdnadshavarens samtycke eller att särskilda skäl talar emot att samtycke inhämtas eller om det inte finns något samtycke från den andra vårdnadshavaren. Som utvecklas närmare nedan bör socialnämnden endast få besluta om omedelbar placering i skyddat boende om beslutet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet och hälsa. Det bör vidare krävas att den vårdnadshavare som barnet ska placeras tillsammans med samtycker till placeringen. Om barnet har fyllt 15 år får placeringen beslutas bara om barnet självt också samtycker.

Närmare om kriterierna för omedelbar placering i skyddat boende

Den omständigheten att den ena av barnets vårdnadshavare hos socialtjänsten söker skydd i skyddat boende innebär att det kan finnas risker även för barnets säkerhet och hälsa. Barn som följer

med en vårdnadshavare till ett skyddat boende har i regel bevittnat våld eller på andra sätt upplevt våldets konsekvenser. Barn som har bevittnat våld är brottsoffer och har rätt till det stöd och den hjälp som de behöver (5 kap. 11 § fjärde stycket SoL). Skyddat boende, som i betänkandet föreslås bli en ny placeringsform, är en insats till vuxna och medföljande barn som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp.

Ett kriterium som bör vara uppfyllt för ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende är att det är sannolikt att barnet behöver vård i skyddat boende tillsammans med den skyddssökande vårdnadshavaren. Sannolikhetsbedömningen ska avse barnets behov av skydd och stöd till följd av hot, våld eller andra övergrepp. Omständigheter som allmänt får anses tala för att det är sannolikt att ett barn behöver vård i skyddat boende är att barnet har bevittnat våld eller på annat sätt upplevt konsekvenserna av våld mot en förälder, exempelvis genom att föräldern har skador eller är rädd, möblemanget sönderslaget eller liknande. En annan sådan omständighet är att barnet självt har utsatts för våld. Aspekter som kan behöva beaktas vid denna bedömning är exempelvis att bevittnande av våld kan ha långtgående negativa effekter på såväl den psykiska som fysiska hälsan på både kort och lång sikt. Bedömningen av barnets behov av vård i skyddat boende måste baseras på det beslutsunderlag som socialnämnden i det akuta skedet har tillgång till, vilket av naturliga skäl kan vara begränsat. I akuta situationer kan därför en tämligen hög grad av osäkerhet behöva accepteras.

Att i nu nämnda situationer besluta om omedelbar placering i skyddat boende bör även förutsätta att placeringen inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet och hälsa. Den bedömningen bör i sig baseras på vilka mera omedelbara konsekvenser det skulle kunna få för barnets hälsa och säkerhet att inte omedelbart placeras i skyddat boende med den skyddssökande vårdnadshavaren. Exempel på situationer då en placering inte bör kunna avvaktas kan vara barnet annars får bo kvar hos den vårdnadshavare som samtidigt är misstänkt våldsutövare och barnet därmed skulle riskera att utsättas för fysiskt eller psykiskt våld eller det annars till följd av barnets upplevelse av att ha bevittnat våld eller upplevt konsekvenser av våld skulle innebära en psykisk belastning för barnet att bo hos den andra vårdnadshavaren. I riskbedömningen bör också vägas in

barnets upplevelser av våldet och konsekvenserna för barn av att bevittna eller utsättas för våld.

De kriterier som ska prövas inför ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende skiljer sig från dem som gäller vid beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. För att beredas vård med stöd av LVU krävs att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas till följd av sådana förhållanden eller beteenden som avses i 2 eller 3 § LVU.

Ytterligare ett kriterium för omedelbar placering i skyddat boende bör vara att samtycke från den andra vårdnadshavaren inte kan inhämtas, t.ex. om personen inte kan anträffas eller om det finns särskilda skäl för att inte inhämta samtycke. Särskilda skäl kan exempelvis vara sådana som flera remissinstanser har framhållit: att socialnämnden med hänsyn till skyddsaspekter, som indirekt är viktiga för barnet, inte bör kontakta den andra vårdnadshavaren. Ofta söker den våldsutsatta vårdnadshavaren akut skydd för både sig och barnet. I samband med att behovet av skydd utreds genomförs i regel en bedömning av risken för ytterligare våld. Att i direkt anslutning till detta informera den våldsutsatta vårdnadshavaren om behovet av kontakt med den andra vårdnadshavaren för samtycke kan vara riskabelt. En konsekvens kan bli att den våldsutsatta vårdnadshavaren avbryter processen. Även när det är känt för socialnämnden att den andra vårdnadshavaren inte samtycker, bör beslut om omedelbar placering i skyddat boende få fattas. Den andra vårdnadshavarens inställning måste då ha kommit till socialnämndens kännedom och avse den nu aktuella placeringen. Det räcker alltså inte med subjektiva antaganden om den andra vårdnadshavarens inställning. Utöver situationen när nämnden fått den andra vårdnadshavarens inställning att han eller hon inte samtycker klart uttryckt, bör nämnden kunna besluta om omedelbar placering när nämnden redan från början mot bakgrund av aktuella och konkreta omständigheter i det enskilda fallet känner till att den andra vårdnadshavaren inte samtycker. Inte heller då får nämndens bedömning bygga på subjektiva antaganden.

Om vårdnadshavaren har flera barn, behöver nämnden bedöma varje barns individuella behov av omedelbar placering.

En placering av barnet i skyddat boende enligt SoL förutsätter att båda vårdnadshavarna samtycker till insatsen.

Socialnämnden kan också, med stöd av betänkandets förslag till ny bestämmelse i 6 kap. 13 a § FB, besluta om placeringen trots att en av vårdnadshavarna inte samtycker. Den åtgärden förutsätter dock en utredning av vårdnadshavarnas samtycke. Som beskrivits ovan, kan det finnas risker med att i det akuta skedet kontakta den andra vårdnadshavaren. Det gör att denna bestämmelse inte alltid bör tillämpas i ett akut skede. Om det inte skulle finnas något hinder mot att kontakta den andra vårdnadshavaren, behöver socialnämnden dock enligt denna bestämmelse ta reda på den andra vårdnadshavarens inställning och därefter väga den mot åtgärdens betydelse för barnet. Den tid som detta kan ta kan föra med sig risker för barnet och innebära att bestämmelsen av den anledningen inte kan tillämpas i det akuta skedet.

Vidare måste risken för barnets säkerhet och hälsa bedömas vara akut och bedömas i förhållande till situationer som kan uppstå om placeringen inte kommer till stånd, exempelvis att barnet bor kvar hos en vårdnadshavare som är misstänkt våldsutövare. Det handlar inte enbart om risken för att barnet utsätts för fysiskt eller psykiskt våld hos den vårdnadshavaren utan kan avse den psykiska belastning som det kan innebära för barnet att stanna kvar hos en vårdnadshavare som utsatt den andra vårdnadshavaren för våld. I riskbedömningen bör nämnden väga in barnets upplevelser av våldet och konsekvenserna för barn av att bevittna eller utsättas för våld.

Rekvisitetet kan till viss del jämföras med den bedömning som nämnden enligt 6 § första stycket andra punkten LVU ska göra vid ett omedelbart omhändertagande, dvs. bedöma om rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa och utveckling. I promemorian har det övervägts om bedömningen vid omedelbar placering i skyddat boende bör vara kopplad till risken för den unges hälsa och utveckling. Bedömningen av risken för den unges hälsa och utveckling inför ett omedelbart omhändertagande tar dock tydligt sikte på de förutsättningar som ska föreligga enligt 2 eller 3 §§ LVU för att vård enligt LVU ska få beslutas. En omedelbar placering i skyddat boende kommer att beslutas i avgränsade situationer och syftar inte till att utmyнна i en ansökan om vård enligt 4 § LVU, även om detta i det enskilda fallet inte kan uteslutas bli följden. Det riskerar därför att bli otydligt för rättstillämpningen med ett likalydande rekvisit.

En vårdnadshavare som placeras i ett skyddat boende kan ha flera barn. Socialnämndens bedömning av behovet av omedelbar placering bör avse varje barns individuella situation. För barn över 15 år gäller att de måste samtycka till placeringen. Skulle barnet inte samtycka till insatsen kan det ibland finnas anledning att utreda om barnet kan vara under påverkan av föräldrarna och därför inte fritt kan ta ställning. Om så skulle vara fallet, kan barnet behöva hjälp med att ta reda på vad han eller hon själv vill i fråga om boende. Nämnden får också överväga om det kan finnas grund för omedelbart omhändertagande och vård enligt LVU.

3.1.2 Bestämmelser om handläggningen

Förslag: Socialnämndens beslut om omedelbar placering i skyddat boende ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Då ska beslutet och handlingarna i ärendet tillställas rätten. Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om förvaltningsrätten fastställer beslutet, ska den omedelbara placeringen få pågå under högst fyra veckor från beslutsdatumet.

En omedelbar placering i skyddat boende ska upphöra om socialnämndens beslut inte underställs förvaltningsrätten inom en vecka. Om det inte längre finns skäl för en omedelbar placering, ska socialnämnden besluta att placeringen genast ska upphöra.

En omedelbar placering i skyddat boende ska inte få verkställas om barnet är häktat.

Ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende ska gälla omedelbart.

I mål och ärenden om beslut om omedelbar placering ska offentligt biträde som huvudregel förordnas för barnet och för barnets vårdnadshavare.

Vid handläggning i förvaltningsrätten eller kammarrätten av mål om beslut om omedelbar placering ska nämndemän som huvudregel inte ingå i rätten.

Om socialnämndens beslut om omedelbar placering inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot

som nämnden har förordnat besluta om placeringen. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Bestämmelserna om begränsning av möjligheten till delegation av beslut enligt 10 kap. 4 § första stycket socialtjänstlagen ska även gälla i ärenden om omedelbar placering i skyddat boende.

Bedömning: Det behövs inte några ändringar i lag för att bestämmelserna i LVU om begränsningar i delgivningslagens tillämpning och om att socialnämnden får besluta om läkarundersökning av barnet ska vara tillämpliga i mål eller ärenden om omedelbar placering i skyddat boende.

Socialnämndens beslut om omedelbar placering i skyddat boende bör inte vara överklagbart.

Skälen för förslaget och bedömningen

Beslutet ska underställas förvaltningsrätten

Det har från rättssäkerhetssynpunkt ansetts nödvändigt att beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU, som har fattats av socialnämnden eller av en ledamot i nämnden, även prövas av förvaltningsrätten. Samma skäl gör sig gällande för beslut om omedelbar placering i skyddat boende. Även sådana beslut bör därför underställas förvaltningsrätten. Beslutet bör underställas inom en vecka från den dag då beslutet fattades, och beslutet och handlingarna i ärendet ska då tillställas rätten. Det som nu sagts föreslås framgå av en hänvisning till 7 § första stycket LVU i förslaget till 6 c § LVU.

På samma sätt som gäller för omedelbara omhändertaganden enligt 6 § LVU bör förvaltningsrätten pröva beslutet om omedelbar placering så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, bör prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten. Detta föreslås framgå av en hänvisning till 7 § andra stycket LVU i förslaget till 6 c § LVU.

Tidsgräns för omedelbar placering i skyddat boende

En omedelbar placering i skyddat boende bör få pågå under högst fyra veckor. Den tidsfristen bör inte kunna förlängas. Tidsbegränsningen behövs eftersom det är fråga om ett väsentligt ingrepp i en vårdnadshavares bestämmanderätt. Det är dessutom rimligt att anta att nämnden under en sådan tidperiod kan utreda vårdnadshavarnas samtycke på det sätt som avses i 6 kap. 13 a § FB och även närmare utreda barnets behov av skydd och stöd. Det betyder att socialnämnden med stöd av den sistnämnda bestämmelsen kan besluta om ett barns fortsatta placering i skyddat boende, om de kriterier som anges i bestämmelsen är uppfyllda (se vidare avsnitt 3.1.5).

I betänkandet föreslogs att nämndens beslut om skyddat boende ska omprövas efter en månad med hänvisning till rättssäkerhetsskäl. Exempelvis skulle det initiala beslutet om skyddat boende för barnet kunna ha sin grund exempelvis i falska uppgifter om den andra vårdnadshavaren. Ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende enligt den nu föreslagna bestämmelsen i LVU torde i regel föregå ett nämndbeslut om placering i skyddat boende enligt SoL med stöd av 6 kap. 13 a § första stycket 5 FB. Som redogjorts för ovan förutsätter tillämpningen av 6 kap. 13 a § FB en utredning av grunden för den andra vårdnadshavaren vägran att samtycka. Det saknas därför skäl att gå vidare med betänkandets förslag om att ett sådant beslut enligt FB ska omprövas efter en månad.

Upphörande av omedelbar placering i skyddat boende och förbud mot verkställighet

Socialnämndens beslut bör upphöra om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, dvs. inom en vecka från beslutsdatumet, vilket föreslås framgå genom en hänvisning till 7 § tredje stycket LVU i 6 c §. På samma sätt som gäller enligt 6 § LVU bör det även särskilt anges i lagen att socialnämnden genast ska besluta att beslutet ska upphöra om det inte längre finns skäl för beslut om omedelbar placering i skyddat boende. Det föreslås framgå av en hänvisning i 6 c till 9 § tredje stycket första meningen. Så kan exempelvis vara fallet om socialnämnden har fått samtycke från den andra vårdnadshavaren, om den vårdnadshavare som barnet

vistas tillsammans med i det skyddade boendet har fått ensam vårdnad om barnet, om nämnden har fattat beslut om barnets placering med stöd av den föreslagna nya bestämmelsen i 6 kap. 13 a § 5 FB eller om det inte längre anses finnas grund för beslutet av något annat skäl. I förarbetena till LVU uttalas att det ligger i sakens natur att ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § upphör om förvaltningsrätten inte fastställer det underställda beslutet och att det därför inte behöver anges i lagen (prop. 1979/80:1 s. 591). Inte heller när det gäller omedelbar placering i skyddat boende får det anses nödvändigt att ange i lagen att den omedelbara placeringen upphör om förvaltningsrätten inte fastställer det underställda beslutet.

Av 9 § andra stycket LVU framgår att ett beslut om omhändertagande inte får verkställas om den unge är häktad. Det betyder att häktningsbeslutet tar över beslutet om omedelbart omhändertagande såtillvida att omhändertagandebeslutet inte får verkställas så länge den unge är häktad. Avsikten med bestämmelsen är att socialtjänsten ska kunna ta över ansvaret för den unge när häktningsbeslutet hävs (prop. 1989/90:28 s. 79). Det skulle i något enstaka fall kunna förekomma att ett barn som är omedelbart placerat tillsammans med en vårdnadshavare i skyddat boende häktas. I sådana fall bör beslutet om häktning på motsvarande sätt som gäller vid beslut om omedelbara omhändertaganden enligt LVU gälla framför beslutet om omedelbar placering i skyddat boende. Bestämmelsens tillämplighet för ett barn som är omedelbart placerat i skyddat boende föreslås framgå av en hänvisning i 6 c § till 9 § andra stycket LVU.

Beslutsunderlaget kan också ge nämnden anledning att överväga om den ska ansöka hos förvaltningsrätten om vård enligt LVU. Skulle så vara fallet får socialnämnden ansöka om vård enligt 4 § LVU. Att förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden beslutar om vård med stöd av LVU är ett exempel på en situation då det inte längre kan anses finnas skäl för att barnet ska vara omedelbart placerat i skyddat boende, och socialnämnden ska då därför besluta att placeringen med stöd av 6 b § LVU genast ska upphöra. Inte heller finns det längre skäl för att barnet ska vara omedelbart placerat i skyddat boende om nämnden därefter beslutar att barnet omedelbart ska omhändertas med stöd av 6 § LVU. Även i detta fall finns skäl för socialnämnden att besluta att den omedelbara placeringen genast ska upphöra. Därutöver kan den vårdnadshavare som barnet är

placerat tillsammans med när som helst kan välja att avsluta sin placering i det skyddade boendet eller återta sitt samtycke till att barnet placeras i det skyddade boendet tillsammans med vårdnadshavaren. I båda fallen saknas grund för att låta barnet vara omedelbart placerat i skyddat boende. I en sådan situation kan nämnden dock behöva överväga om det finns behov av att besluta om omedelbart omhändertagande av barnet enligt 6 § LVU.

Beslut om omedelbar placering ska gälla omedelbart

Av 40 § LVU framgår att beslut om omedelbart omhändertagande, beslut om förebyggande insatser och beslut om tillfälligt flyttningsförbud alltid gäller omedelbart. Andra beslut av socialnämnden enligt LVU gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat. Eftersom beslut om omedelbar placering i skyddat boende är en interimistisk åtgärd i ett akut skede bör även ett sådant beslut gälla omedelbart.

Offentligt biträde ska förordnas

Av 39 § första stycket LVU framgår bl.a. att offentligt biträde ska förordnas i mål och ärenden angående omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU. Offentligt biträde ska förordnas för den som åtgärden avser och för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende är en ingripande åtgärd såväl i vårdnadshavarens bestämmanderätt som i barnets privatliv, om barnet är under 15 år och motsätter sig placeringen. Av rättssäkerhetsskäl är det därför motiverat att såväl barnet som hans eller hennes vårdnadshavare har rätt till offentligt biträde. Rätten till biträde bör gälla både för den vårdnadshavare som barnet omedelbart har placerats med, och för den andra vårdnadshavaren. Bestämmelserna i LVU om skyldighet att förordna offentligt biträde bör därför på motsvarande sätt gälla även i ärenden om omedelbar placering i skyddat boende. Även 39 § första, andra och fjärde styckena bör därför gälla i mål och ärenden om omedelbar placering.

Rättens sammansättning i mål om omedelbar placering i skyddat boende

Av 17 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar, förkortad LAFD, följer att en förvaltningsrätt som huvudregel är domför med en lagfaren domare och tre nämndemän. Det finns dock flera undantag. Bland annat föreskrivs i 18 § att förvaltningsrätten i mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU är domför med en lagfaren domare ensam, om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av en fullsutten rätt. När det gäller ett barns omedelbara placering i skyddat boende bör förvaltningsrättens sammansättning vara densamma som vid mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU. I likhet med vad som är fallet vid ett omedelbart omhändertagande är det vid omedelbar placering i skyddat boende fråga om mål eller ärenden av brådskande karaktär. En ändring bör därför göras i 18 § LAFD så att bestämmelsen även omfattar omedelbar placering i skyddat boende.

För kammarrätten gäller enligt 37 § LVU att det vid handläggning av andra mål enligt LVU än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud ska ingå nämndemän i rätten. På motsvarande sätt som gäller vid omedelbart omhändertagande saknas skäl för att som huvudregel låta nämndemän ingå i rätten vid beslut om omedelbar placering i skyddat boende.

Socialnämndens beslut om omedelbar placering i skyddat boende ska inte vara överklagbara

Det framgår av 41 § LVU vilka beslut av socialnämnden som får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. En socialnämnds beslut om ett barns omedelbara placering i skyddat boende föreslås underställas förvaltningsrätten. Förvaltningsrättens beslut om fastställelse med anledning av en sådan underställning får överklagas till kammarrätten. Nämndens beslut om omedelbar placering bör därför inte kunna överklagas. En sådan ordning tillgodoser rätten till domstolsprövning för dem som berörs av beslutet. Som redogörs för ovan ska nämnden besluta att en omedelbar placering i skyddat boende genast ska upphöra om det inte längre finns skäl för beslutet.

Ordförandebeslut och delegering av beslutanderätt

Med hänsyn till att situationen ofta är akut bör ett beslut om omedelbar placering, i likhet med vad som gäller enligt 6 § LVU, kunna fattas av socialnämndens ordförande att nämndens beslut om omedelbar placering inte kan avvaktas. Även ett beslut om omedelbar placering bör anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Enligt 10 kap. 4 § SoL får uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ett antal angivna ärenden, däribland ärenden enligt 6, 6 a, 22 och 24 §§ LVU. Med hänsyn till att beslut om omedelbar placering i skyddat boende är en ingripande åtgärd bör ett sådant beslut omfattas av motsvarande begränsning i rätten till delegation som bl.a. gäller för ett omedelbart omhändertagande enligt LVU.

Begränsad tillämpning av delgivningslagen

Det framgår av 38 § LVU att 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) inte får tillämpas vid delgivning med enskild i mål eller ärende enligt LVU. De aktuella bestämmelserna i delgivningslagen anger att delgivning under vissa förutsättningar får ske genom att handling lämnas till en annan person än delgivningsmottagaren eller genom kungörande och tillgänglighållande av handling som ska delges. Motsvarande begränsning av delgivningslagens tillämpning bör gälla även i mål eller ärenden om omedelbar placering. Det behövs inte någon lagändring för att begränsningen ska gälla även för dessa mål och ärenden.

Socialnämnden bör ha befogenhet att besluta om läkarundersökning

Enligt 32 § första stycket LVU får socialnämnden i ett ärende enligt lagen besluta om en läkarundersökning av den unge och utse läkare för undersökningen. Även rätten har samma befogenhet i ett mål enligt lagen. Syftet med läkarundersökningen är att identifiera sjukdom, skada eller funktionsnedsättning som kan ha betydelse för bedömningen av behovet av vård med stöd av LVU och planeringen av vården (prop. 2016/17:59 s. 35). Läkarundersökningen bör i

första hand genomföras i samråd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare. Om ett sådant samförstånd inte kan nås, får socialnämnden besluta om läkarundersökning. Nämnden bör endast i undantagsfall utnyttja en sådan befogenhet (JO 1994/95 s. 292).

I betänkandet föreslås att skyddat boende ska bli en ny placeringsform för vuxna och för barn som följer med en vuxen vårdnadshavare, vilket innebär att barn i skyddat boende också kommer att omfattas av bestämmelserna i lagen (2017:209) om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet. Enligt den lagen ska placerade barn få erbjudande om en hälsoundersökning. Det framgår av förarbetena till samma lag att hälsoundersökningen syftar till att ge underlag för en medicinsk bedömning av det enskilda barnets behov av hälso- och sjukvård och tandvård. Bedömningen kan föranleda fortsatta kontakter för barnet med hälso- och sjukvården eller tandvården och utgöra en del av underlaget till vårdplanen eller genomförandeplanen (prop. 2016/17:59 s. 33 f.). Läkarundersökningen enligt 32 § LVU ersätter inte hälsoundersökningen enligt lagen om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet, som dessutom har ett annat syfte än hälsoundersökningen (prop. 2016/17:59 s. 34).

Med hänsyn till att ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende inte innebär att barnet vårdas med stöd av LVU eller primärt ska utmyнна i en ansökan från nämnden om LVU-vård, torde det i regel saknas anledning för nämnden att använda sin befogenhet att besluta om läkarundersökning enligt 32 § LVU. Detta är fallet eftersom syftet med läkarundersökningen är att bedöma behovet av just vård med stöd av LVU. Det kan dock inte uteslutas att en läkarundersökning i vissa fall kan gagna exempelvis planeringen av fortsatta åtgärder som rör barnets placering i skyddat boende. Som exempel kan det i det enskilda fallet finnas behov av att utan dröjsmål identifiera faktorer som påverkar barnets hälsa på grund av att barnet har bevittnat våld. Socialnämnden bör därför ha befogenhet att besluta om en sådan läkarundersökning även för barn som placeras omedelbart i skyddat boende. Det framgår av 32 § första stycket LVU att även rätten har denna befogenhet. Det behövs därför inte någon ändring i lag för att bestämmelsen om läkarundersökning i 32 § ska omfatta ärenden om omedelbar placering i skyddat boende.

3.1.3 Om socialnämndens ansvar för barn som placeras omedelbart i skyddat boende

Bedömning: Det behövs inte några ändringar i lag för att socialtjänstlagens bestämmelser om socialnämndens ansvar för placerade barn ska gälla för barn som placeras omedelbart i skyddat boende. Det behövs inte heller några lagändringar för att bestämmelserna i LVU om barnets bästa och barnets rätt att få information och framföra sina åsikter ska gälla för barn som placeras omedelbart i skyddat boende.

Förslag: Det ska uttryckligen framgå av LVU att en placering av ett barn i skyddat boende ska kunna beslutas utan samtycke.

Skälen för bedömningen

Socialnämndens ansvar för barn som placerats omedelbart i skyddat boende framgår av SoL

Barn har enligt 6 kap. 1 § FB rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska enligt samma bestämmelse behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. För barn och unga som vårdas enligt LVU har socialnämnden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § FB tillgodoses (11 § sista stycket LVU). Den föreslagna bestämmelsen om barns omedelbara placering i skyddat boende tillsammans med en vuxen vårdnadshavare innebär inte att barnet vårdas enligt LVU. Enligt 1 § fjärde stycket LVU får vissa andra åtgärder vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§ LVU. Det gäller dels förebyggande insatser till följd av ett beteende som anges i 3 §, dels förflyttningsförbud. Bestämmelsen bör därför kompletteras så att det framgår att också en placering i skyddat boende ska kunna beslutas utan samtycke.

Att barnet under den omedelbara placeringen inte vårdas enligt LVU betyder också att socialnämnden, till skillnad från om barnet hade vårdats med stöd av LVU, inte med stöd av den föreslagna bestämmelsen i 6 b § LVU kan besluta i frågor som rör insatser från hälso- och sjukvården eller socialtjänsten utan att först inhämta båda vårdnadshavarnas samtycke. Till skillnad från vad som annars gäller

enligt 14 § LVU kan socialnämnden inte heller besluta hur den unges umgänge med vårdnadshavare och föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas. Inte heller kan nämnden besluta att den unges vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Barn som placeras omedelbart i skyddat boende är inte föremål för vård enligt LVU. Som en konsekvens av det gäller inte bestämmelserna i 10–20 §§ LVU om vad vården ska innehålla och hur vården ska utformas. Det innebär att bestämmelserna i 10–20 §§ LVU inte är tillämpliga i fråga om omedelbara placeringar. I betänkandet föreslås att barn som placeras i skyddat boende ska omfattas av bestämmelserna i 6 kap. 7–8 §§ SoL som gäller för barn som placeras utanför hemmet i familjehem, jourhem, stödboende eller HVB. Exempelvis ska socialnämnden noga följa vården av barnet och verka för att barnet får lämplig utbildning och den hälso- och sjukvård som barnet behöver (6 kap. 7 och 7 b § SoL). Bestämmelser om handläggning och dokumentation finns i 11 kap. 5 och 6 §§ samt 7 kap. 3 SoL.

Barnets bästa och barnets rätt till information

Av 1 § LVU framgår att vid beslut enligt LVU ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. I artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) anges att konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnet ska för detta ändamål särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet. Denna rättighet återspeglas även i 36 § LVU. Av den bestämmelsen följer att ett barn ska få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om barnet har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt LVU eller SoL. Bestämmelserna i LVU om barnets bästa och barnets rätt att få information och framföra sina åsikter bör gälla för barn som placeras omedelbart i skyddat boende med stöd av den nya bestämmelsen. Det behövs inte någon ändring i lag för att dessa bestämmelser ska vara tillämpliga även vid omedelbara placeringar i skyddat boende.

3.1.4 Vårdnadshavarens beslutanderätt i frågor som kräver samtycke under vistelsetiden

Förslag: Socialnämnden ska ges befogenhet att med endast den ena av två vårdnadshavarens samtycke besluta om val eller byte av förskoleenhet.

Skälen för förslaget: När det gäller barn som vistas tillsammans med endast en av två vårdnadshavare i skyddat boende har JO och IVO väckt frågan om vad som gäller för en vårdnadshavarens beslutanderätt i frågor som normalt kräver båda vårdnadshavarnas samtycke. En vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. När ett barn har två vårdnadshavare ska dessa utöva sina rättigheter och skyldigheter i förhållande till barnet tillsammans. Det betyder att om föräldrarna har gemensam vårdnad måste båda vårdnadshavarna som huvudregel samtycka till de insatser som erbjuds (se 6 kap. 13 § FB). Från den grundläggande principen om det gemensamma beslutsfattandet vid gemensam vårdnad finns undantag för speciella situationer, enligt 6 kap. 13 § andra stycket FB. Om en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, eller sjukdom eller av någon annan orsak inte kan ta del i sådana beslut som rör vårdnaden och som inte kan skjutas upp utan olägenhet bestämmer den andra vårdnadshavaren ensam. Vårdnadshavaren får dock – oavsett om den andra vårdnadshavaren har förhinder – inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, såvida inte barnets bästa uppenbarligen kräver det. När det gäller en vårdnadshavarens beslutanderätt för barn som vistas i skyddat boende tillsammans med den vårdnadshavaren är utgångspunkten att vistelsen ska vara en tillfällig åtgärd i avvaktan på att frågan om barnets boende får en långsiktig lösning. Frågan är då vilka beslut som den vårdnadshavare som vistas i det skyddade boendet tillsammans med barnet kan besluta om ensam. Enligt förarbetena till FB ligger det i sakens natur att bestämmanderätten om ett barn utövas än av den ena än av den andra föräldern beroende på vilken av dem som för tillfället är till hands eller på hur föräldrarna har organiserat utövandet av vårdnaden. Någon rättslig påföljd drabbar inte den förälder som driver igenom sin vilja i strid mot den andres. Vidare framgår det av förarbetena att om föräldrarna inte sammanbor måste det med nödvändighet bli så att den av dem som

har barnet hos sig till stor del kommer att fatta de vardagliga besluten i fråga om vårdnaden. Det kan gälla frågor om barnets mat och kläder, sovttider, hur barnet ska tillbringa sin fritid osv. När det gäller beslut av mera ingripande betydelse för barnets framtid, t.ex. frågor som rör barnets skolgång och bosättning, måste bägge föräldrarna delta om inte barnets bästa uppenbarligen kräver att beslut fattas, trots att den ena av föräldrarna är förhindrad att medverka. Är förhållandena inte sådana att beslut snabbt måste fattas torde den förälder som inte har deltagit i beslutet i vissa fall kunna hävda att beslutet inte ska gälla (prop. 1975/76:170 s. 178). Vårdnadshavarna till ett barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en av vårdnadshavarna måste alltså besluta tillsammans i frågor av mer ingripande betydelse. Befintlig lagstiftning och förslag i betänkandet möjliggör att socialnämnden i vissa fall får fatta beslut om att vissa åtgärder får vidtas för ett barn när endast en av två vårdnadshavare ger sitt samtycke i frågor som normalt kräver båda vårdnadshavarnas deltagande. Det gäller barnets skolgång och vissa insatser inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten vilka redogörs för nedan.

Insatser från hälso- och sjukvården eller socialtjänsten

För vissa vård- och omsorgsinsatser finns ett undantag från det som utgångspunkt gällande kravet på gemensamt beslutsfattande i fråga om två vårdnadshavares gemensamma barn. Enligt 6 kap. 13 a § FB får socialnämnden, när det krävs med hänsyn till barnets bästa, besluta att en åtgärd får vidtas avseende barnet även om den ena vårdnadshavaren inte samtycker. De åtgärder som nämnden får besluta om är enligt paragrafens första stycke:

1. psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av HSL,
2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL, utseende av en kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 § tredje stycket SoL eller
3. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

När patienten är ett barn ska enligt 4 kap. 3 § patientlagen (2014:821) barnets inställning till den aktuella vården eller behandlingen så långt som möjligt klarläggas. Det framgår av förarbetena

till patientlagen att barnets inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Det centrala för bedömningen av om barnet ska anses moget nog att ensamt få ge sitt samtycke till en sjukvårdsåtgärd är om barnet förstår hälso- och sjukvårdsinsatsen och vilka konsekvenser insatsen kan få (prop. 2013/14:106 s. 67 f.)

I de flesta fall ingår hälso- och sjukvård i den dagliga omsorgen om barnet i de fall barnet inte självt kan ta ställning. JO har uttalat att det många gånger är tillräckligt att samråd sker med den ena vårdnadshavaren. Dock ska enligt JO som regel samråd med den andra vårdnadshavaren ske om det finns anledning att misstänka att denne inte samtycker till behandlingen eller om det är fråga om mer ingripande åtgärder (JO 2003/04 s. 311 och JO:s beslut den 17 januari 2003, dnr 3102-2002).

Ett barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare kan behöva hälso- och sjukvårdsåtgärder eller olika insatser från socialtjänsten. Om barnet har behov av en åtgärd som gäller psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas med endast en av två vårdnadshavares samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa (6 kap. 13 a § första stycket 1 FB). Det framgår av förarbetena till FB att det med psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling främst avses utredning eller behandling som ges inom barn- och ungdomspsykiatri, BUP. Med behandling avses i första hand olika former av samtalskontakter. Även utredning av om behandling behövs omfattas av bestämmelsen (prop. 2011/12:53 s. 27). Bestämmelsen är däremot inte tillämplig när barnet har uppnått en sådan ålder och mognad att barnet själv kan samtycka till en hälso- och sjukvårdsåtgärd. Socialnämnden får besluta om socialtjänstinsatser till ett barn om bara en av barnets två vårdnadshavare samtycker till det och om det krävs med hänsyn till barnets bästa (6 kap. 13 a § första stycket 2 FB). Det gäller behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Med stöd av denna bestämmelse kan socialnämnden, om det krävs med hänsyn till barnets bästa, besluta om en behandlingsinsats för ett barn som vistas i skyddat boende. En behandlingsinsats som ofta ges i samband med vistelse i skyddat boende är s.k. Trappan-samtal, som är en modell för krissamtal med barn som upplevt våld i sin familj. Är barnet över 15 år och samtycker till en

sådan insats kan den med stöd av 3 kap. 6 a § SoL ges utan vårdnadshavarnas samtycke.

Skola och förskola

JO har i flera beslut konstaterat att vårdnadshavarna måste vara överens om var barnet ska gå i skola. För skolan gäller därför att den måste kontrollera uppgifter om vem eller vilka som är vårdnadshavare för eleven och respektive vårdnadshavares inställning till inskrivning i en viss skola. Detta måste ske innan beslut om skolplacering fattas (JO:s ämbetsberättelse 2001/02 s. 397 och JO:s beslut den 12 april 2002, dnr 372–2001). För att säkerställa ett barns rätt till skolgång föreslås i betänkandet att socialnämnden med endast den ena av två vårdnadshavares samtycke ska få besluta om val eller byte av skolenhet med anledning av att barnet placeras i ett skyddat boende. I betänkandet föreslås att socialnämnden för ett barn som har två vårdnadshavare ska få besluta om val av eller byte av skolenhet utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa (se betänkandet s. 330).

När det gäller förskolan har JO i olika beslut tidigare konstaterat att placering av ett barn i förskolan normalt är att anse som en del av den dagliga omsorgen och därmed något som den vårdnadshavare som barnet bor hos ensam kan bestämma om (jfr JO:s beslut den 2 oktober 1998, dnr 2680–1997 och den 24 januari 2002, dnr 3285–2000). Någon ny behörighet för socialnämnden att besluta om ett barns val eller byte av förskoleenhet föreslås inte i betänkandet. JO har därefter i ett beslut den 12 juli 2019, dnr 8482–2017, uttalat att frågor om placering i förskola är sådana som barnets vårdnadshavare som huvudregel måste vara överens om. I beslutet anför följande:

Förskolan är fortfarande en frivillig form av utbildning och omsorg. Att tillhandahållandet av barnomsorg har haft och fortfarande har utgångspunkt i bl.a. föräldrarnas behov av barnpassning och praktiska överväganden framgår direkt av lagtexten. I allmänhet kan frågor som rör ett barns placering i förskola antas ha stor praktisk och ekonomisk betydelse för barnets föräldrar. Förskoleverksamheten ska även erbjudas i den omfattning det behövs med hänsyn till barnets eget behov (6 kap. 5 § skollagen). Frågor som rör ett barns placering i förskola kan också av många skäl antas ha stor betydelse för barnet, inte bara mot bakgrund av den utveckling som förskolan har genomgått som innebär att det pedagogiska perspektivet har förtydligats och att verksamheten har blivit

starkare förknippad med barnets fortsatta skolgång. Frågor om placering i förskola rör alltså i hög grad barnets personliga angelägenheter och är därmed sådana frågor som barnets vårdnadshavare som huvudregel måste vara överens om.

I betänkandet betonas vikten av att de mindre barnen får gå i förskola under vistelsetiden i skyddat boende. Förskolan normaliserar barnens tillvaro och är en möjlighet till både vila från och stöd i föräldraskapet för föräldern. Vissa skyddade boenden driver egen förskoleverksamhet (betänkandet s. 215). Mot bakgrund av att frågor om ett barns förskoleplacering numera rör frågor som vårdnadshavarna enligt JO som huvudregel måste vara överens om bör socialnämnden få befogenhet att besluta om ett barns val eller byte av förskoleenhet på motsvarande sätt som föreslås i betänkandet vad gäller val eller byte av skolenhet. Den i betänkandet föreslagna bestämmelsen i 6 kap. 13 a § första stycket 6 FB bör utvidgas till att omfatta även val eller byte av förskoleenhet.

3.1.5 Prövningen av barnets bästa enligt 6 kap. 13 a § FB

Socialnämnden får enligt 6 kap. 13 a § FB besluta om vissa åtgärder för barnet när det krävs med hänsyn till barnets bästa även om den ena vårdnadshavaren inte samtycker. I förarbetena till bestämmelsen anges att oenighet mellan vårdnadshavare i vissa fall kan leda till att barn inte får den hälso- och sjukvård och de sociala insatser som de behöver (prop. 2011/12:53 s. 12 f. och s. 26). Den ena vårdnadshavaren kan exempelvis motsätta sig en vårdinsats av rädsla för att barnet påverkas i sitt samtal med barn- och ungdomspsykiatri. Enligt förarbetena får inställningen hos den vårdnadshavare som inte samtycker till stödåtgärden och bakgrunden till detta vägas mot åtgärdens betydelse för barnet. Det är enligt förarbetena otillfredsställande att barn ska behöva avstå från motiverad hjälp.

I betänkandet föreslås att 6 kap. 13 a § FB ska kompletteras med en femte och en sjätte punkt. Enligt den femte punkten ska socialnämnden få besluta om ett barns placering i skyddat boende tillsammans med en vuxen vårdnadshavare och enligt den sjätte punkten ska socialnämnden ha möjlighet att besluta om val eller byte av skolenhet med anledning av att barnet placeras i sådant boende (s. 216 f. och 238 f.). I denna promemoria föreslås att socialnämnden

även ska få besluta om val eller byte av förskola (avsnitt 3.1.4). Som flera remissinstanser påpekat är det viktigt med tydliga kriterier för när socialnämnden ska få besluta om ett barns placering i skyddat boende med endast en vårdnadshavares samtycke.

I en dom från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2015 ref. 5) förtydligas att vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv ska tillmätas större vikt än barnets rätt till hälsa i situationer där barnets behov av en vårdåtgärd inte kan bevisas vara påtagligt och tydligt och i enlighet med barnets bästa.

Det är främst vad som kommer fram i barnavårdsutredningen enligt 11 kap. 2 § SoL som är utgångspunkten för bedömningen av om åtgärden kan anses krävas med hänsyn till barnets bästa. Uppgifter som är relevanta att beakta är vårdnadshavarnas och, när så är möjligt, barnets berättelse om det inträffade, uppgifter om barnet från exempelvis skola, förskola eller hälso- och sjukvård. Det kan också finnas relevanta uppgifter från Polismyndigheten, även utan att någon polisanmälan behöver ha gjorts. Av 11 kap. 10 § tredje stycket SoL följer att barn oavsett ålder får höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande vid utredning om behovet av skydd eller stöd. Om nämnden eller socialtjänsten bedömer att samtal utan en vårdnadshavare samtycke är befogat och i enlighet med barnets bästa, ska vårdnadshavaren informeras om att ett sådant samtal planeras. Därefter får socialtjänsten bedöma under vilka omständigheter samtalet bör genomföras. Även vid val av plats för samtalet ska barnets bästa beaktas (prop. 2009/10:192 s. 17 f.). Det sistnämnda innebär att det beroende på förutsättningarna i det enskilda fallet kan vara möjligt för socialtjänsten att samtala med ett barn i det skyddade boendet. De kända konsekvenserna för barnet av att bevittna våld eller självt utsättas för våld som redogörs för i betänkandet (avsnitt 3.2) bör beaktas vid bedömningen av om barnets placering i skyddat boendet krävs med hänsyn till barnets bästa. Ur barnets perspektiv kan det vara lika allvarligt att, utan att ha bevittnat våldet, märka konsekvenserna av våldet, t.ex. att den våldsut-satta vårdnadshavaren har skador eller mår psykiskt dåligt och är rädd. Även sådana konsekvenser behöver därför beaktas.

Enligt artikel 3 i barnkonventionen ska konventionsstaterna åta sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller

andra personer som har lagligt ansvar för barnet. Enligt artikel 19 i barnkonventionen har barnet rätt till skydd mot alla former av våld och övergrepp. Medlemsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot våld. Det framgår vidare av artikel 39 i barnkonventionen att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som har utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp. Av artikeln följer att barn som bevittnat eller utsatts för våld har rätt till rehabilitering.

Som framhålls i förarbetena till 6 kap. 13 a § FB (prop. 2011/12:53 s. 26) ska socialnämnden bedöma vilket behov av insatser barnet har och hur nödvändigt det är att socialnämnden ingriper. Inställningen hos den vårdnadshavare som inte samtycker till stödåtgärden och bakgrunden till detta får vägas mot åtgärdens betydelse för barnet. Vidare framgår av förarbetena att det kan finnas anledning för socialnämnden att medge en insats enligt bestämmelsen om vårdnadshavarens inställning bottnar i annat än hänsyn till barnet och han eller hon inte är beredd att diskutera lämpliga sätt att tillgodose barnets behov. Socialnämnden bör vidare beakta om beslutet är nödvändigt för att förhindra att barnets situation förvärras. Risken för att barnet hamnar i en lojalitetskonflikt gentemot föräldrarna bör också beaktas.

Liksom när det gäller andra beslut som rör barn behöver även barnets egen vilja beaktas med hänsyn tagen till hans eller hennes ålder och mognad inför beslut om placering i skyddat boende eller val eller byte av förskoleenhet eller skolenhet.

Socialnämndens beslut om att enligt 6 kap. 13 a § FB besluta om val eller byte av förskoleenhet bör på samma sätt som gäller för de andra insatserna i 6 kap. 13 a § FB gälla omedelbart och kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

3.1.6 Prövning enligt Europakonventionen

Enligt 2 kap. 19 § regeringsformen får lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de

grundläggande friheterna (Europakonventionen). Europakonventionen gäller även som lag.

För att säkerställa att konventionsstaternas förpliktelser enligt Europakonventionen följs, har en permanent europeisk domstol för de mänskliga rättigheterna, Europadomstolen, inrättats. Europakonventionen omfattar alla persongrupper, således även barn och unga. I konventionen och senare antagna tilläggsprotokoll till konventionen slås ett antal grundläggande mänskliga rättigheter fast. I sin rättspraxis har Europadomstolen utvecklat ett flertal tolkningsprinciper. Domstolen har poängterat betydelsen av att begrepp i konventionen ges en autonom tolkning genom vilken uttrycken ska tolkas på ett sätt som är oberoende av innebörden av motsvarande begrepp i de nationella rättssystemen. Detta anses särskilt viktigt för att en europeisk minimistandard ska kunna etableras och upprätthållas (Danelius H [2015], Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna). En viktig princip som enligt Europadomstolens rättspraxis ska anses genomsyra konventionen är den s.k. proportionalitetsprincipen. Många åtgärder som till sin typ är konventionsenliga kan därmed godtas endast om de är proportionerliga, dvs. om de står i rimlig proportion till det intresse som de är avsedda att tillgodose. Är de oproportionerliga, dvs. mera långtgående än vad som framstår som rimligt för ändamålet, kan de däremot strida mot konventionen. Enligt artiklarna 8–11 (om rätten till respekt för privatliv och familjeliv, samvets- och religionsfrihet, yttrandefrihet och mötes- och föreningsfrihet) tillåts inskränkningar i de skyddade rättigheterna endast när det är nödvändigt för att skydda vissa viktiga intressen.

Enligt artikel 8.1 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Av artikel 8.2 i konventionen framgår att en offentlig myndighet inte får inskränka åtnjutande av rätten till privat- och familjeliv annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. Det huvudsakliga syftet med artikeln är att skydda enskilda från myndigheters godtyckliga begränsningar i deras privat- och familjeliv. Våld som utövas mellan privatpersoner,

t.ex. våld i nära relationer, kan för enskilda innebära en inskränkning i rätten till privat- och familjeliv. Konventionsstaterna har därför en (positiv) skyldighet att införa, upprätthålla och tillämpa regler som säkerställer skyddet för enskilda så att deras rättigheter enligt artikel 8 respekteras. Stater har därför under vissa omständigheter en skyldighet att skydda barn från att bevittna våld (Eremia ./.. Moldavien dom från den 17 maj 2013).

Enligt Europadomstolens praxis utgör föräldrars och barns ömsesidiga umgänge en grundläggande beståndsdel i familjelivet och nationella åtgärder som hindrar detta innebär en inskränkning av de rättigheter som avses i artikel 8 i Europakonventionen. En sådan inskränkning måste vara konventionsenlig och får endast vidtas som en sista utväg när inga andra mindre ingripande åtgärder är möjliga. Europadomstolen har uttalat att myndigheterna har ett förhållandevis stort utrymme att bedöma nödvändigheten av att omhänderta ett barn, men att en striktare granskning av myndigheterna kommer att göras när det gäller ytterligare begränsningar av föräldrarnas rättigheter och umgänge. Omhändertagandet bör normalt ses som en tillfällig åtgärd som ska avslutas så snart omständigheterna tillåter det. Alla åtgärder som innebär tillfälligt omhändertagande bör överensstämma med det slutgiltiga syftet att återförening den naturliga föräldern med barnet. En rimlig balans måste hittas mellan det omhändertagna barnets intressen och föräldrarnas intresse av att återförenas med barnet, samtidigt som barnets bästa måste komma före alla andra hänsyn (se bl.a. Kutzner ./.. Tyskland, dom från den 26 februari 2002 §§ 58–60; Johansen ./.. Norge, dom från 7 augusti 1996 Rapporten om dom och beslut 1996-III § 52, Olsson ./.. Sverige dom från 24 mars 1988 serie A nr. 130 och Gnahoré ./.. Frankrike dom från den 19 september 2000, nr 40031/98, § 59, ECHR 2000-IX). Artikel 8 innehåller inga krav på förfaranderegler, men beslutsprocessen ska vara rättvis och tillgodose föräldrars rättigheter i processen (Guide on Article 8 of the Convention – Right to respect for private and family life).

I denna promemoria och betänkandet lämnas förslag som innebär att ett barn ska kunna placeras i skyddat boende med endast en av två vårdnadshavares samtycke. I promemorian föreslås en ny bestämmelse i LVU för att möjliggöra ett barns omedelbara placering i skyddat boende (se avsnitt 3.1.1). Bestämmelserna innebär en inskränkning av rätten till privat- och familjeliv för den vårdnads-

havare som motsätter sig barnets placering. Ett beslut om sådan placering kan även innebära en inskränkning i barnets rätt till privat- och familjeliv.

Europakonventionen tillåter att stater ingriper och omhändertar barn om vissa förutsättningar är uppfyllda. Som anges ovan får en offentlig myndighet inte inskränka åtnjutande av rätten till privat- och familjeliv annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. I förslaget till ny bestämmelse i LVU uppställs tydliga kriterier som är kopplade till skydd för barnets hälsa. Det ska enligt bestämmelsen vara sannolikt att barnet har behov av vård i skyddat boende, och beslut enligt SoL ska inte kunna avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet och hälsa. Vad gäller betänkandets förslag till bestämmelse i FB måste socialnämnden utreda föräldrarnas inställning till vården, och åtgärden får vidtas endast om den krävs med hänsyn till barnets bästa. Den inskränkning i en vårdnadshavares rätt till familje- och privatliv som blir följderna av nu angivna bestämmelser bedöms som nödvändig till skydd för barnets hälsa.

I proportionalitetsbedömningen behöver inskränkningen av vårdnadshavarens rättigheter enligt artikel 8.2 i Europakonventionen bl.a. vägas mot intresset av barnets bästa och barnets rättigheter enligt bl.a. barnkonventionen. Barnet har rätt till skydd och sådan omvårdnad som behövs för att barnets välfärd ska beaktas (artikel 3 i barnkonventionen). Enligt artikel 6 i barnkonventionen har barnet vidare rätt till liv, överlevnad och utveckling. Barnet har också enligt artikel 19 i barnkonventionen rätt att vara skyddad mot alla former av fysiskt och psykiskt våld. Barnet har även rätt till bästa uppnåeliga hälsa (artikel 24 i barnkonventionen). Nu refererade artiklar i barnkonventionen har tydliga kopplingar till 5 kap. 1 § SoL som anger att socialnämnden ska verka för att barn växer upp under trygga och goda förhållanden. En koppling finns också till socialnämndens ansvar enligt 5 kap. 11 § SoL för att se till att ett barn som bevittnar våld får det skydd och stöd som barnet behöver. De föreslagna bestämmelserna kan även innebära att barnets rättigheter till familje- och privatliv enligt artikel 8.2 i Europakonventionen inskränks. Samtidigt kan det utgöra en inskränkning av barnets

rättigheter enligt samma artikel om myndigheterna inte ingriper för att skydda barnet mot våld. Barn får enligt artikel 9 i barnkonventionen skiljas från sina föräldrar om det är nödvändigt för barnets bästa.

Att leva med våld i familjen kan få allvarliga konsekvenser för ett barns hälsa både på kort och lång sikt. Genom de föreslagna bestämmelserna tillgodoses behovet av skydd för barnets hälsa och barnets rätt att vara skyddat från våld.

I Europadomstolens praxis understryks att omhändertagande av barn ska ses som en tillfällig åtgärd som så snart omständigheterna tillåter det ska avslutas. Insatsen skyddat boende är till sin karaktär tillfällig och syftar till att tillgodose ett akut skyddsbehov.

Såväl den föreslagna bestämmelsen i LVU som den i FB säkerställer även föräldrarnas rättigheter i processen. Sammanfattningsvis bedöms att de inskränkningar som förslagen innebär står i rimlig proportion till de intressen som de är avsedda att tillgodose.

3.1.7 Förhållandet till prövning av frågor om vårdnad, boende och umgänge

Ibland är vistelsetiden i skyddat boende inte helt kortvarig. Under den tid ett barn är placerat i skyddat boende kan det hända att någon av vårdnadshavarna, eller båda, vänder sig till allmän domstol och begär att få ändring i frågor om vårdnad, boende eller umgänge. De nu aktuella förslagen om socialnämndens medverkan och samtycke till barnets placering i skyddat boende hindrar inte en sådan talan och begränsar inte heller domstolens prövning av frågorna i målet.

Vid domstolens prövning av frågor om vårdnad, boende och umgänge gäller att barnets bästa är avgörande. Domstolens beslut bygger på en helhetsbedömning. För att kunna bedöma vad som är till barnets bästa kan domstolen bl.a. inhämta en utredning från socialnämnden (6 kap. 19 § FB). Om föräldrarna är oense behöver utredningen i regel vara mer omfattande än om de är överens. Utredningen inkluderar i regel samtal med båda vårdnadshavarna och med barnet. Skulle ett barn vistas i skyddat boende med en av vårdnadshavarna kan det även vara av värde att i förekommande fall inhämta information av en kontaktperson eller umgängesstödjare. Med hänsyn till de utredningssvårigheter som likväl kan uppstå, exempelvis när det gäller den andra vårdnadshavarens relation till barnet, är

det angeläget att socialnämnden verkar för att utredningsfrågorna ska få en så allsidig belysning som möjligt.

Om domstolen beslutar att den placerade vårdnadshavaren ska få ensam vårdnad, finns inte längre grund för socialnämnden att tillämpa de föreslagna bestämmelserna i 6 b § LVU. Den placerade vårdnadshavaren kan då ensam lämna samtycke till insatser för barnet och det blir därmed inte heller aktuellt att tillämpa regleringen i 6 kap. 13 a § FB. Domstolen kan också under tiden för ett barns vistelse i skyddat boende med en vårdnadshavare i stället besluta att tilldöma den andra vårdnadshavaren ensam vårdnad. Även i detta fall saknas förutsättningar för socialnämnden att tillämpa de nu nämnda bestämmelserna eftersom barnet inte enligt någon av bestämmelserna kan placeras i skyddat boende med någon som inte är barnets vårdnadshavare.

3.2 Sekretess

Förslag: Sekretess ska gälla hos kommun eller region för uppgift om adress till skyddat boende eller hem för vård eller boende som bedriver verksamhet i form av skyddat boende om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att syftet med verksamheten skadas. Sekretessen ska även gälla för uppgift om beteckning på fastighet där verksamhet bedrivs i form av sådana boenden och för uppgift om tomträtt i fastighet där sådan verksamhet bedrivs. För uppgift i en allmän handling ska sekretess gälla i högst 40 år.

En sekretessbrytande bestämmelse ska dock möjliggöra att uppgifterna lämnas från en kommun eller en region till en socialnämnd om uppgifterna kan antas att ha betydelse för socialnämndens verkställighet av beslut om placering av enskild i hem för vård eller boende som bedriver verksamhet som motsvarar skyddat boende eller i skyddat boende.

Sekretess ska inte gälla för beslut om omedelbar placering i skyddat boende.

Någon meddelarfrihet ska inte gälla för uppgift om adress, fastighetsbeteckning eller tomträtt om uppgifterna förekommer hos Inspektionen för vård och omsorg. För socialnämndens beslut om omedelbar placering i skyddat boende ska meddelarfriheten

inskränkas endast i fråga om annat än verkställighet av sådana beslut.

Socialnämnden ska utan hinder av sekretess lämna uppgifter om huruvida någon vistas i skyddat boende om uppgifterna för särskilt fall begärs av domstol, en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket.

Bedömning: Befintliga bestämmelser i OSL är tillräckliga för att vid behov kunna sekretessbelägga uppgifter om ett barn och barnets vårdnadshavare när de är placerade i skyddat boende.

Skälen för förslagen och bedömningen

Sekretess hos kommun eller region för uppgift om adress till skyddat boende eller hem för vård eller boende

I offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, finns en bestämmelse som slår fast att det inom socialtjänsten gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (26 kap. 1 §). I betänkandet föreslås i en ny bestämmelse, 26 kap. 13 a § OSL, att sekretess ska gälla hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO) för uppgift om adress till eller beteckning på fastighet eller tomträtt för en enskild verksamhet som ansöker om eller har beviljats tillstånd eller verksamhet som anmälts av kommun och region, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Syftet med betänkandets förslag är att i vissa fall kunna hindra att adressuppgifter till skyddade boenden blir offentliga hos IVO inom ramen för anmälningsförfarandet och tillståndsgivningen för allmänna respektive privata aktörer, om det skulle innebära risker för de personer som vistas i boendena. IVO är dessutom skyldig att föra register över dem som anmält eller har fått tillstånd att bedriva verksamhet (7 kap. 1 § SoL och 4 kap. 3 a § SoF). Det innebär att skyddade boenden i brist på bestämmelser om sekretess hos IVO lätt skulle kunna identifieras. Eftersom vissa skyddade boenden och hem för vård eller boende med inriktning mot skyddat boende har hemlig adress som en del av det yttre skalskyddet finns det enligt betänkandet en risk med att adresser kan

röjas eftersom det kan utgöra en fara för enskilda som vistas, eller kommer att vistas, i ett sådant boende.

I fråga om skyddade boenden som drivs av privata utförare bedömer betänkandet att kommuner vanligtvis direktupphandlar enstaka platser från dessa. Uppgiften om adress till det boende som direktupphandlas finns enligt betänkandet då som en del av den enskildes ärende hos socialtjänsten som därmed vid behov torde kunna sekretessbeläggas med stöd av 26 kap. 1 § OSL. Enligt betänkandet har det inte heller kommit fram något som tyder på att det finns risker för enskildas säkerhet i skyddade boenden som inte har hemlig adress. I betänkandet bedöms därför sammantaget att det inte krävs några ändringar i OSL beträffande kommunens möjligheter att sekretessbelägga adressuppgifter om skyddade boenden som drivs av kommunen. I betänkandet görs däremot bedömningen att det kan finnas anledning att se över kommunens möjlighet att vid behov sekretessbelägga adressuppgifter vid entreprenader, ramupphandlingar och vid tillämpning av lagen (2008:962) om valfrihetssystem, men att den frågan bör ses över samlat i ett annat sammanhang. Även förvaltningsrätten i Umeå lyfter denna fråga.

I motsats till betänkandet anser emellertid bland andra SKR, Sveriges Advokatsamfund, Göteborgs stad och Kammarrätten i Jönköping att det bör övervägas en särskild sekretessbestämmelse för adressuppgifter till skyddade boenden hos kommunerna. SKR anför att uppgifter om vilka skyddade boenden kommunerna har i egen regi och uppgifter i ingångna avtal om skyddade boenden inte alltid kan ses som en del av den enskildes ärende som kan sekretessbeläggas enbart med stöd av 26 kap. 1 § OSL.

Behovet av sekretess hos kommuner och regioner

Så som vissa av remissinstanserna har påpekat kan adressuppgifter till skyddade boenden i flera fall finnas hos kommunens socialtjänst utan att uppgifterna hör till ett individärende samtidigt som det ändå kan finnas ett behov av att kunna sekretessbelägga uppgifterna. Det ligger i sakens natur att verksamheter som bedriver skyddade boenden ibland behöver ha hemlig adress för att syftet med verksamheten ska kunna upprätthållas. Ett bristande sekretesskydd hos kommun eller region för adressuppgifter till skyddade boenden kan

drabba verksamhetens möjligheter att skydda såväl de som vistas i boendena som den personal som arbetar där. Samma behov av sekretesskydd finns även för de hem för vård eller boende (HVB) som bedrivs på ett sätt som motsvarar skyddat boende. Med sådant hem för vård eller boende avses ett hem för vård eller boende som har tillstånd att bedriva verksamhet i form av hem för vård eller boende enligt 7 kap. 1 § första stycket 1 SoL och har en verksamhetsinriktning som är skyddat boende. Förutom behovet av sekretess för uppgifter om adress finns det ett behov av sekretess för uppgifter om beteckning på fastighet eller tomträtt, eftersom sådana uppgifter leder till uppgifter om adress.

Utformningen av sekretesskyddet hos kommuner och regioner

Det bör införas en ny bestämmelse som gör det möjligt att sekretessbelägga uppgifter om adress till skyddade boenden och HVB som bedriver verksamhet som motsvarar skyddat boende. Även beteckning på fastighet där sådan verksamhet bedrivs eller tomträtt i fastighet där verksamhet bedrivs bör kunna sekretessbeläggas. Bestämmelsen bör göra det möjligt att sekretessbelägga de aktuella uppgifterna till både kommunala och enskilt drivna skyddade boenden hos kommuner och regioner även i andra sammanhang än då uppgifterna förekommer i ett individärende hos socialtjänsten.

Det finns ett allmänt intresse av att uppgifter om adress, fastighetsbeteckning och tomträtt omfattas av sekretess. Bestämmelsen bör därför införas i 18 kap. OSL, som reglerar i vilka situationer som sekretess kan gälla främst till skydd för intresset av att förebygga eller beivra brott. För att bestämmelsen ska fylla sitt syfte bör en sådan bestämmelse förses med ett omvänt skaderekvisit, i likhet med merparten av bestämmelserna i 18 kap. OSL. Vid ett omvänt skaderekvisit är utgångspunkten att uppgiften i fråga omfattas av sekretess. Verksamheter som bedriver skyddat boende kan vara utformade för att ta emot målgrupper med ett mycket stort skyddsbehov. Vissa av dessa verksamheter har hemlig adress som en del av skal-skyddet och att röja adressen skulle kunna få mycket allvarliga och ibland livshotande konsekvenser för dem som vistas där. Sekretess bör därför gälla hos kommunen eller regionen för uppgift om adress till skyddat boende och till HVB som bedriver verksamhet som

motsvarar skyddat boende, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att syftet med verksamheten skadas. Sekretess bör även gälla för beteckningen på en fastighet där sådan verksamhet bedrivs eller tomträtt i en fastighet där sådan verksamhet bedrivs.

Sekretessen för uppgift i en allmän handling bör utsträckas till att gälla i högst 40 år eftersom det är angeläget att kunna sekretessbelägga de aktuella uppgifterna till ett skyddat boende eller ett HVB som bedriver verksamhet som motsvarar skyddat boende under hela den tid som de aktuella boendena kan tänkas bedriva verksamhet.

Sekretessbrytande bestämmelse

En uppgift för vilken sekretess gäller hos en myndighet får enligt huvudregeln inte röjas för andra myndigheter (8 kap. 1 § OSL). I en kommunal nämndorganisation ses varje nämnd med underlydande förvaltning som en myndighet (SOU 2003:99 s. 239). Uppgifter om skyddade boenden och HVB som bedriver verksamhet som motsvarar skyddade boenden kan dock av organisatoriska skäl behöva lämnas från en nämnd till en annan, t.ex. i samband med upphandling av boenden om en annan nämnd än socialnämnden gör upphandlingen eller när flera nämnder gör en gemensam upphandling. På motsvarande sätt kan uppgifter ibland också behöva lämnas från en socialnämnd i en kommun till en socialnämnd i en annan kommun eller från en region till en kommun. Så kan exempelvis vara fallet om en kommun av säkerhetsskäl inte kan verkställa ett beslut om placering i skyddat boende inom den egna kommunen eller i ett skyddat boende som kommunen har ingått ramavtal med, och därför behöver höra sig för om befintliga skyddade boenden i andra kommuner. För att en socialnämnd ska kunna fullgöra sina uppgifter och verkställa beslut om placering av enskilda i skyddade boenden behöver nämnden därför ha tillgång till olika aktuella uppgifter, däribland adressuppgifter, t.ex. om de verksamheter som kan ha upphandlats. Det bedöms därför finnas ett berättigat behov av en sekretessbrytande bestämmelse för att möjliggöra socialnämndens tillgång till sådana uppgifter, och befintliga sekretessbrytande bestämmelser i OSL bedöms inte vara tillämpliga. En bestämmelse bör därför införas enligt vilken sekretessen i den föreslagna nya bestämmelsen i 18 kap. 7 a § inte hindrar att uppgift lämnas från en kommun

eller en region till en socialnämnd om uppgiften kan antas ha betydelse för socialnämndens verkställighet av beslut om placering av enskild i HVB som bedriver verksamhet som motsvarar skyddade boenden eller i skyddat boende. Det bör noteras att trots den föreslagna sekretessbrytande bestämmelsen kommer också den mottagande kommunen att omfattas av den föreslagna bestämmelsen i 18 kap. 7 a §. OSL. I enskilda ärenden kommer dessutom de aktuella uppgifterna att omfattas av sekretessen enligt 26 kap. 1 § OSL.

Undantag från sekretess

Av 26 kap. 7 § första stycket 1–3 OSL framgår att beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke och beslut om sluten ungdomsvård alltid är offentliga. Omhändertagandebeslut som fattats av en socialnämnd eller av nämndens ordförande är därmed alltid offentliga. Även domstolarnas beslut om vård utan samtycke är offentliga. Slutna ungdomsvård är en frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare (se bl.a. 30 kap. 5 § och 32 kap. 5 § BrB). Av RÅ 1987 not. 431 framgår att också ett beslut att avslå ett yrkande om upphörande av vård är offentligt. Det är endast besluten och skälen för besluten som är offentliga. För uppgifter i det bakomliggande materialet kan sekretess gälla. Eftersom beslut om omedelbar placering är ett beslut som kan fattas emot en av vårdnadshavarnas vilja och att samtycke till åtgärden därmed saknas finns stora likheter med de andra nyssnämnda besluten som undantas från sekretess. Även beslut om omedelbar placering enligt 6 a § LVU bör därför undantas från sekretess. 26 kap. 7 § OSL bör därför ändras.

Rätt att meddela och offentliggöra uppgifter

I förarbetena till offentlighets- och sekretesslagstiftningen har det ansetts att sådan allmän verksamhet som faller utanför myndighetsutövning generellt sett är i mindre behov av offentlig granskning. I allmänhet bör man därför kunna ge företräde åt tystnadsplikt till skydd för en enskild som träder i frivillig förbindelse med en myndighet. Som en grundläggande utgångspunkt gäller att undantag från meddelarfriheten bör göras endast i de fall där sekretessintresset är så starkt att man knappast kan tänka sig någon situation där

insynsintresset väger över (Ds Ju 1975:22 s. 197–198 och prop. 1979/80:2 s. 110 Del A). I betänkandet föreslås en ny bestämmelse, 26 kap. 13 a § OSL, som föreskriver sekretess hos IVO för de nu aktuella uppgifterna. För att den bestämmelsen ska uppnå sitt syfte att kunna sekretessbelägga t.ex. adressuppgifter bör rätten att meddela och offentliggöra uppgifter enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen inskränkas även i fråga om sådana uppgifter hos IVO. Ett eventuellt insynsintresse i sådana ärenden bör stå tillbaka för behovet av att kunna skydda uppgifterna. Bestämmelsen i 26 kap. 15 § OSL bör därför ändras för att detta ska framgå. Motsvarande inskränkning i meddelarfriheten bör till följd av samma överväganden gälla också för samma uppgifter som enligt förslaget till ny bestämmelse i 18 kap. 7 a § OSL också ska omfattas av sekretess hos en kommun eller en region. Det behövs dock inte någon ändring i OSL för att sådan inskränkning i meddelarfriheten ska gälla.

I 26 kap. 15 § OSL andra stycket anges att den tystnadsplikt som följer av bl.a. 26 kap. 1 § inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter utom när det gäller verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om slutet ungdomsvård. Det framgår av förarbetena att meddelarfriheten så gott som undantagslöst bör gälla uppgifter som hänför sig till myndighetsutövning, och det har ansetts viktigt med insyn inom det sociala området (prop. 1979/80:2 Del A och Ds Ju 1975:22). Motsvarande meddelarfrihet som gäller för verkställigheten av beslut utan samtycke som anges i 26 kap. 15 § OSL bör därför också gälla för beslut om omedelbar placering i skyddat boende. Av det skälet bör 26 kap. 15 § andra stycket OSL ändras.

Socialtjänstens skyldighet att i vissa fall lämna ut uppgifter

Enligt 12 kap. 10 § tredje stycket SoL ska socialtjänsten utan hinder av sekretess lämna uppgifter bl.a. om huruvida någon vistas i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett stödboende, om uppgifterna för ett särskilt fall begärs av domstol, en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket. På motsvarande sätt som gäller dem som vistas i ett HVB, familjehem eller stödboende bör socialnämnden utan hinder

av sekretess vara skyldig att lämna uppgifter om huruvida någon vistas i ett skyddat boende.

Sekretesskydd i utbildningsverksamhet

Ibland kan uppgifter om i vilken skola eller förskola ett barn går behöva sekretessbeläggas gentemot den ena vårdnadshavaren när barnet och den andra vårdnadshavaren är placerade i ett skyddat boende, eftersom sådana uppgifter kan röja var det skyddade boendet finns. Sekretess för offentliga skolhuvudmän regleras i 23 kap. 1–3 §§ OSL medan bestämmelser om tystnadsplikt för enskilda huvudmän finns i 29 kap. 14 § skollagen (2010:800).

För barn i förskola följer det av 23 kap. 1 § OSL att uppgift om en enskilds personliga förhållanden bara får lämnas ut om det kan konstateras att uppgiften kan röjas utan att barnet eller någon närstående till barnet lider men. Samma sak gäller för fristående förskolor genom skollagens bestämmelser om tystnadsplikt. För skolor gäller enligt 23 kap. 2 § tredje stycket OSL att en skola kan sekretessbelägga uppgifter om en enskilds identitet, adress och andra liknande uppgifter om en enskilds personliga förhållanden om det av särskild anledning kan antas att barnet eller någon närstående till barnet lider men om uppgifterna röjs. På motsvarande sätt kan vissa uppgifter omfattas av tystnadsplikt för en fristående skola.

Det kan ibland finnas anledning att inte lämna ut vissa uppgifter som rör barnet till barnets vårdnadshavare, t.ex. uppgifter om barnets skolgång. Av 12 kap. 3 § OSL framgår att om ett barn kan antas lida betydande men om en viss uppgift blir känd för vårdnadshavaren omfattas uppgiften av sekretess. Sekretesskyddet kan alltså i sådana situationer ha företräde framför skolans skyldighet enligt skollagen och läroplaner att informera föräldrar och vårdnadshavare t.ex. om den ungas kunskapsutveckling och utveckling i övrigt liksom andra personliga uppgifter om barnet.

Om socialnämnden fattar ett beslut om val eller byte av förskole- eller skolenhet med stöd av den föreslagna nya bestämmelsen i 6 kap. 13 a § första stycket 6 FB, har dock vårdnadshavarna enligt 6 kap. 11 § FB rätt till partsinsyn. Det betyder att vårdnadshavarna har rätt att ta del av uppgifter om barnet i ärendet. Enligt 10 kap. 3 § OSL får sekretessen enligt huvudregeln stå tillbaka när en enskild har rätt

till sådan partsinsyn. Det framgår av 10 kap. 3 § OSL att sekretess inte hindrar att en enskild som är part i ett mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet och som på grund av sin partsställning har rätt till insyn i handläggningen tar del av en handling eller annat material i målet eller ärendet. Bestämmelsen innehåller dock ett undantag. En sådan handling eller ett sådant material får inte lämnas ut till parten i den utsträckning det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs. I sådana fall ska myndigheten på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.

I betänkandet har det bedömts att bestämmelserna i 10 kap. 3 § och 12 kap. 3 § OSL är tillräckliga för att vid behov kunna sekretessbelägga uppgifter i barnets personakt hos socialnämnden om dels uppgifter om adress i skyddat boende, dels andra uppgifter i barnets dokumentation i personakten som kan missbrukas av vårdnadshavaren på ett sätt som allvarligt skadar barnet (betänkandet s. 261–262). På motsvarande sätt bedöms i denna promemoria att uppgifter som rör i vilken skola eller förskola ett barn är mottaget med stöd av den föreslagna 6 kap. 13 a § vid behov kan sekretessbeläggas gentemot en vårdnadshavare. Det framgår vidare av 10 kap. 3 § andra stycket OSL att sekretess aldrig hindrar en part i ett mål eller ärende att ta del av en dom eller ett beslut i målet eller ärendet. Uppgifter i en dom eller ett beslut kan alltså aldrig sekretessbeläggas för en part. Bestämmelsen innebär att det behövs särskilda överväganden om utformningen av en dom eller ett beslut när det finns uppgifter om exempelvis en part som inte bör komma till motpartens kännedom. Ett exempel på det är en skyddad identitetsuppgift. Av beslutet enligt 6 kap. 13 a § 6 FB torde det endast behöva framgå att åtgärden val eller byte av förskoleenhet eller skolenhet får göras med endast en vårdnadshavares samtycke. Av beslutet behöver det därmed inte framgå till vilken förskola eller skola som bytet sker. Ändringar i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade

3.3 Ändringar i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade

Förslag: Kommunernas ansvar för insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska gälla även för en person som till följd av ett beslut av kommunen är bosatt i ett skyddat boende i en annan kommun.

Skälen för förslaget: Enligt 16 d § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, har en kommun ett ansvar enligt LSS bl.a. gentemot en person som till följd av ett beslut av kommunen är bosatt i familjehem eller HVB i en annan kommun. Också personer som omfattas av LSS kan få beslut om placering i ett skyddat boende. Kommunens ansvar för att tillhandahålla LSS-insatser i en annan kommun bör därför även omfatta den som vistas i ett skyddat boende i en annan kommun. Det betyder att kommunens ansvar för LSS-insatser kommer att omfatta såväl barn som placeras i skyddat boende med en vårdnadshavare som vårdnadshavaren själv.

3.4 Ändringar i socialförsäkringsbalken kan behöva övervägas

Bedömning: Socialförsäkringsbalkens bestämmelser om barnbidrag, bostadsbidrag och underhållsstöd kan behöva ändras för att förslaget att införa skyddat boende som en ny placeringsform ska bli så ändamålsenligt som möjligt. Behovet av sådana ändringar bör dock ses över i ett annat sammanhang.

Skälen för bedömningen: I 15 kap. socialförsäkringsbalken, förkortad SFB, regleras rätten till barnbidrag. I 15 kap. 9 och 10 §§ finns vissa bestämmelser om rätten till flerbarnstillägg. Enligt de bestämmelserna ger barn i familjehem, HVB eller stödboende inte rätt till flerbarnstillägg. Detta har motiverats med hänsyn till att försörjning erhålls från det allmänna. Det kan därmed övervägas om motsvarande begränsning av rätten till flerbarnstillägg borde gälla även beträffande barn som vistas i skyddat boende.

Vidare gäller enligt 96 kap. 8 § SFB att bostadsbidrag kan lämnas till ett barns förälder eller föräldrar även när ett barn bor i ett familjehem, ett HVB eller ett stödboende om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan exempelvis avse att familjen eller barnet är föremål för rehabiliterande insatser med syfte att återföreka föräldrar och barn (prop. 1975/76:145 s. 95). Också i fråga om bostadsbidrag kan det övervägas om motsvarande rätt till bidrag borde gälla även för föräldrar med barn som vistas i ett skyddat boende. För ett barn som vid ingången av en viss månad vårdas i ett HVB gäller också enligt 106 kap. 7 § SFB att det kommunala organ som svarar för vårdkostnaden har rätt att få barnbidraget för den månaden som bidrag till vårdkostnaden. Om ett överskott uppkommer ska detta redovisas till den som annars har rätt att få bidraget. Även för barn som vistas i ett skyddat boende kan det övervägas om ett kommunalt organ borde ha rätt att få barnbidraget i motsvarande situationer.

I fråga om underhållstöd gäller att enligt 106 kap. 8 § punkt 3 SFB ska underhållstöd inte lämnas för en sådan kalendermånad då ett barn under hela månaden vårdas i ett familjehem, HVB eller stödboende inom socialtjänsten. En motsvarande begränsning i föräldrars rätt till underhållstöd kan övervägas även för barn som vistas i skyddat boende.

Dock bedöms det finnas anledning att se över reglerna för rätten till dessa socialförsäkringsförmåner inte bara för personer som vistas i ett skyddat boende utan även för personer som är placerade i andra former. En sådan mer omfattande översyn har dock inte varit möjlig att göra inom ramen för denna promemoria utan bör göras samlat i ett annat sammanhang. För att få bättre kunskap om vilka socialförsäkringsförmåner som har betydelse i samband med att barn är placerade och vilka övervägande som görs av kommunen avseende försörjningen under placeringstiden, samt vilka konsekvenser det får för berörda barn, har regeringen i regleringsbrevet 2020 gett Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) i uppdrag att utreda frågan (regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Inspektionen för socialförsäkringen). Uppdraget ska redovisas senast den 15 juni 2021. Sedan 2018 pågår också en omfattande översyn av reglerna för bostadsbidrag och underhållstöd (dir 2018:97). En mera samlad översyn i enlighet med den ovan nämnda bör därför lämpligen ske när ISF har redovisat sin återrapportering av uppdraget och det finns

ett bättre kunskapsunderlag att tillgå, och när den pågående utredningen har slutfört sitt arbete.

3.5 Barn och unga i skyddat boende ska ha rätt till utbildning i vistelsekommunen

Förslag: En elev som vistas i en kommun eller i ett samverkansområde för en utbildning på grund av placering i ett skyddat boende ska vid beslut om mottagande till programinriktat val som har utformats för en grupp elever eller till yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever, jämföras med den elev som är hemmahörande i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen.

En kommun som anordnar programinriktat val som har utformats för en enskild elev, yrkesintroduktion som har utformats för en enskild elev, individuellt alternativ eller språkintroduktion ska ta emot barn och unga som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning om de vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett skyddat boende. Detsamma ska gälla för en region som anordnar introduktionsprogram.

En elev som på grund av placering i ett skyddat boende, flyttar från kommunen eller samverkansområdet för utbildningen, ska ha rätt att fullfölja det påbörjade introduktionsprogrammet eller ett annat introduktionsprogram hos den kommun eller i det samverkansområde där det skyddade boendet finns. En elev som påbörjat ett introduktionsprogram hos en huvudman och som efter placering i ett skyddat boende återvänder till sin hemkommun ska ha rätt att fullfölja utbildningen på programmet eller på ett annat introduktionsprogram hos hemkommunen eller i hemkommunens samverkansområde. Motsvarande ska gälla för en elev som har placerats i ett hem för vård eller boende.

En kommun eller en region ska vara skyldig att ta emot en elev på ett individuellt program i gymnasiesärskolan om eleven vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett skyddat boende, om hemkommunen har bedömt att eleven inte kan följa undervisningen på ett nationellt program.

Bedömning: Bestämmelserna om en hemkommuns ersättning till en annan kommun som tar emot en elev, interkommunal ersättning, bör även att gälla när en kommun tar emot en elev som vistas i ett skyddat boende. Det behöver inte göras några ändringar i skollagen för att de bestämmelserna ska gälla.

Skälen för förslaget och bedömningen

Utredningens förslag om rätt till skolgång för barn och unga i skyddat boende avser inte alla program

I betänkandet konstateras att många barn i skyddat boende inte får sin rätt till skolgång tillgodosedd. Det föreslås i betänkandet att vistelse i ett skyddat boende inte ska leda till ändrad folkbokföring, i likhet med det som i dag gäller för barn som vistas i ett hem för vård eller boende. För att tydliggöra barn och ungas rätt till skolgång, föreslås i betänkandet att en elev som vistas i ett skyddat boende i en annan kommun än hemkommunen ska ha rätt att bli mottagen i grundskolan eller grundsärskolan i den kommun där eleven vistas, på motsvarande sätt som redan gäller för elever som vistas i hem för vård eller boende. Det föreslås vidare bestämmelser som innebär att barn och unga som vistas i ett skyddat boende ska jämföras med barn och unga som är bosatta i kommunen, när det gäller mottagande till nationella program i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Dessutom föreslås att elever på nationella program i gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan ska ha rätt att fullfölja sin utbildning i den nya vistelsekommunen, och kunna fullfölja den tidigare utbildningen i hemkommunen om de återvänder dit. Motsvarande regler gäller redan för elever som vistas eller har vistats i hem för vård eller boende (jfr 16 kap. 49 och 49 a §§ och 19 kap. 42 och 42 a §§ skollagen [2010:800]).

Statens skolverk efterfrågar en analys av om den aktuella elevgruppen även bör omfattas av bestämmelser om rätt till utbildning på introduktionsprogram i gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolans individuella program, på motsvarande sätt som i dag gäller för elever som har placerats i hem för vård eller boende.

Barn och unga i skyddat boende ska ha rätt till utbildning på introduktionsprogram i gymnasieskolan i vistelsekommunen

Utbildningen i gymnasieskolan består av nationella program som är yrkesprogram eller högskoleförberedande program. I gymnasieskolan finns också utbildning i form av introduktionsprogram (15 kap. 7 § skollagen). Introduktionsprogrammen är programinriktat val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintroduktion (17 kap. 2 § skollagen). Programinriktat val och yrkesintroduktion får utformas för en grupp elever eller för en enskild elev. Övriga introduktionsprogram ska utformas för en enskild elev (17 kap. 4 § skollagen).

I skollagen finns det för varje skolform inom skolväsendet bestämmelser om vilka som kan få utbildning inom skolformen. Detta gäller även de fyra introduktionsprogrammen i skolformen gymnasieskolan. En kommun eller en region som anordnar programinriktat val som har utformats för en grupp elever eller yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever ska ta emot alla de behöriga sökandena till utbildningen som hör hemma i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen. En elev som vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett hem för vård eller boende ska vid beslut om mottagande jämföras med den som är hemmahörande i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen (17 kap. 19 § skollagen). När det gäller programinriktat val eller yrkesintroduktion som har utformats för en enskild elev, individuellt alternativ eller språkintroduktion får den anordnande kommunen eller regionen ta emot barn och unga som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning oberoende av vilken kommun de kommer ifrån (17 kap. 21 § skollagen). Kommunen är emellertid skyldig att ta emot barn och unga som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning om de på grund av placering i ett hem för vård eller boende vistas i kommunen eller samverkansområdet. Det gäller också för regioner som anordnar programinriktat val eller yrkesintroduktion som har utformats för en enskild elev eller individuellt alternativ (17 kap. 21 a § skollagen).

De bestämmelser som syftar till att säkerställa att elever som vistas i ett hem för vård eller boende ska få undervisning inom skolväsendet infördes den 1 juli 2015. Bland annat förtydligades det

att en elev som vistas i ett hem för vård eller boende har rätt att bli mottagen i en skola i vistelsekommunen. Elever på nationella program i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har i vistelsekommunen även rätt att fullfölja en utbildning som påbörjats i hemkommunen (prop. 2014/15:43).

När det gäller gymnasieskolans nationella program och introduktionsprogram finns det bestämmelser om rätten att fullfölja en påbörjad utbildning (16 kap. 37–40, 49 och 49 a §§ och 17 kap. 15 § skollagen). Rätten kan aktualiseras exempelvis om en skola läggs ned eller om en elev flyttar till en annan kommun. Eftersom utbildningen på introduktionsprogrammen inte följer en lika tydlig struktur som utbildningen på de nationella programmen är rätten att fullfölja utbildningen på ett introduktionsprogram knuten till huvudmannens utbildningsplan och elevens individuella studieplan. En elev som har påbörjat ett introduktionsprogram i gymnasieskolan har alltså rätt att fullfölja utbildningen hos huvudmannen enligt den plan för utbildningen som gällde när utbildningen inleddes och enligt den individuella studieplanen, eller på ett annat introduktionsprogram enligt huvudmannens utbildningsplan och en ny individuell studieplan (17 kap. 15 § skollagen). Hösten 2017 förtydligades det att en elev har rätt att fullfölja ett introduktionsprogram även efter flytt till en annan kommun. Rätten att fullfölja utbildningen avser såväl det påbörjade introduktionsprogrammet som ett annat introduktionsprogram (prop. 2016/17:190). Bestämmelserna kompletterades den 1 juli 2018 (prop. 2017/18:183). Det infördes dock inte någon rätt för elever att fullfölja sin utbildning på ett introduktionsprogram om flytten beror på att eleven vistas i ett hem för vård eller boende enligt SoL.

Med anledning av Skolverkets påpekande föreslås att utredningens förslag om att tydliggöra rätten till skolgång för barn som vistas i ett skyddat boende ska kompletteras med motsvarande förtydligande i fråga om introduktionsprogram. Det ska alltså anges i skollagen att en elev som på grund av placering i ett skyddat boende vistas i en kommun eller ett samverkansområde för en utbildning på programriktat val som har utformats för en grupp elever eller yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever, vid beslut om mottagande till utbildningen ska jämföras med den som är hemmahörande i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen. Vidare ska en kommun som anordnar programriktat val

som har utformats för en enskild elev, yrkesintroduktion som har utformats för en enskild elev, individuellt alternativ eller språkintrouktion ta emot barn och unga som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning om de vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett skyddat boende. Detsamma ska gälla för en region som anordnar introduktionsprogram.

Även utredningens förslag om elevens rätt att fullfölja sin utbildning på ett nationellt program i den nya vistelsekommunen och om att eleven ska kunna fullfölja den tidigare utbildningen i hemkommunen om eleven återvänder dit bör kompletteras med motsvarande bestämmelser när det gäller rätten att fullfölja utbildningen på introduktionsprogram. Detta innebär att en elev som har påbörjat utbildning på ett introduktionsprogram och därefter, till följd av placering i ett skyddat boende, flyttar från kommunen eller samverkansområdet för utbildningen, ska ha rätt att fullfölja det påbörjade introduktionsprogrammet eller ett annat introduktionsprogram hos den kommun eller i det samverkansområde där det skyddade boendet finns. En elev som har påbörjat ett introduktionsprogram hos en huvudman och som efter en avslutad placering i ett skyddat boende återvänder till sin hemkommun ska även ha rätt att fullfölja utbildningen på programmet eller på ett annat introduktionsprogram hos hemkommunen eller i hemkommunens samverkansområde. Motsvarande ska gälla för en elev som har placerats i ett hem för vård eller boende.

I likhet med vad som i vissa fall gäller för gymnasieskolans nationella program föreslås fullföljanderätten även avse samverkansområdet för utbildningen.

Förtydligandena i fråga om mottagande i en annan kommun ska införas i 17 kap. 19 och 21 a §§ skollagen. Bestämmelserna om fullföljande av utbildning i 17 kap. 15 § skollagen ska kompletteras med en ny paragraf, 15 a §.

Barn och unga i skyddat boende ska ha rätt till utbildning på ett individuellt program i gymnasiesärskolan i vistelsekommunen

Utbildningen i gymnasiesärskolan består av nationella och individuella program (18 kap. 8 § skollagen). Utbildning på ett indi-

viduellt program ska erbjudas de elever som inte kan följa undervisningen på ett nationellt program (19 kap. 14 § skollagen).

En kommun får ta emot en elev från en annan kommun på ett individuellt program i sin gymnasiesärskola under förutsättning att hemkommunen har bedömt att eleven inte kan följa undervisningen på ett nationellt program. Även en region får ta emot en elev på ett individuellt program under samma förutsättning. Detta gäller dock endast om hemkommunen och den mottagande kommunen eller regionen kommer överens om ersättningen för utbildningen (19 kap. 40 § skollagen).

En kommun eller en region är skyldig att ta emot en elev på ett individuellt program om eleven vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett hem för vård eller boende, och hemkommunen har bedömt att eleven inte kan följa undervisningen på ett nationellt program (19 kap. 40 a § skollagen).

Det är viktigt att säkerställa att elever som har placerats i ett skyddat boende, som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp och som har bedömts inte kunna följa undervisningen på ett nationellt program får möjlighet att bli mottagna på ett individuellt program på samma villkor och under samma förutsättningar som elever som placerats i ett hem för vård eller boende. Därför föreslås att en kommun eller en region ska vara skyldig att ta emot en elev på ett individuellt program i gymnasiesärskolan om eleven vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett skyddat boende, om hemkommunen har bedömt att eleven inte kan följa undervisningen på ett nationellt program. En bestämmelse om detta föreslås införas i 19 kap. 40 a § skollagen.

Med en kommuns skyldighet att ta emot barn och unga i sin utbildning följer en rätt till ersättning från hemkommunen

Med en kommuns skyldighet att ta emot en elev som inte är hemmahörande i kommunen följer en rätt till ersättning från elevens hemkommun.

Av 17 kap. 26 a § och 19 kap. 44 a § skollagen följer att en kommun eller en region som har tagit emot en elev på ett introduktionsprogram i gymnasieskolan eller ett individuellt program i gymnasiesärskolan på grund av att eleven vistas i ett hem för vård

eller boende, ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av elevens hemkommun. Detsamma bör gälla i fråga om en elev som tagits emot på ett introduktionsprogram eller ett individuellt program på grund av att eleven vistas i ett skyddat boende. Det behöver dock inte göras någon ändring i 17 kap. 26 a § eller 19 kap. 44 a § skollagen för att så ska bli fallet, eftersom dessa bestämmelser redan hänvisar till paragrafer där bestämmelser om mottagande av elever som vistas i ett skyddat boende föreslås införas.

4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: De föreslagna ändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2022.

Förslagen i SOU 2017:112 om tillståndsplikt för skyddade boenden ska kompletteras med övergångsbestämmelser som anger att ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ som före ikraftträdandet påbörjat en verksamhet i form av skyddat boende ska senast den 1 mars 2022 ansöka om tillstånd enligt socialtjänstlagen för att få fortsätta bedriva verksamheten. En verksamhet som påbörjats utan tillstånd får endast fortsätta fram till dess att ett slutligt beslut i tillståndsärendet fått laga kraft.

Skälen för förslaget: I betänkandet föreslås att skyddade boenden ska vara tillståndspliktiga. I betänkandet föreslås därför att 7 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen ska ändras så att det föreskrivs där att ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) yrkesmässigt får bedriva verksamhet i form av skyddat boende.

Sundbybergs kommun framhåller att arbetet i skyddade boenden först efter en övergångsperiod kommer att kunna bedrivas på det sätt som betänkandet föreslår. Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) anser att jourerna måste ges möjlighet att ställa om sin verksamhet under minst ett års tid efter det att förslagen trätt i kraft för att jourerna ska kunna anpassa sin verksamhet till de nya kraven. Bland andra IVO och Göteborgs kommun anser att övergångsbestämmelser behövs i fråga om tillståndsplikten för att ett nära förestående ikraftträdande inte ska skapa problem för tillståndssökande eller för IVO. IVO anser att övergångsbestäm-

melser ger tydlighet och bättre förutsättningar för både IVO och enskilda aktörer att kunna anpassa sig till de nya reglerna. IVO grundar sin uppfattning på erfarenheterna från när tillståndsplikt infördes för stödboenden utan övergångsbestämmelser.

Det är angeläget att betänkandets förslag träder i kraft så snart som möjligt. Förslagen bör därför träda i kraft den 1 januari 2022. Med hänsyn till de argument som bl.a. IVO framfört finns dock skäl att införa övergångsbestämmelser för befintliga skyddade boenden. Det är rimligt att enskilda utförare får två månader på sig för att lämna in en ansökan till IVO. Det ger både de enskilda utförarna och kommunerna bättre förutsättningar att kunna hantera omställningen till tillståndsplikt på ett sätt som inte drabbar skyddsbehövande individer. Det föreslås därför att ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ som före ikraftträdandet påbörjat verksamhet i form av skyddat boende senast den 1 mars 2022 ska ansöka om tillstånd enligt SoL för att få fortsätta bedriva verksamheten. En verksamhet som påbörjats utan tillstånd ska endast få fortsätta fram till dess att ett slutligt beslut i tillståndsärendet fått laga kraft.

5 Konsekvenser

5.1 Ekonomiska konsekvenser

5.1.1 Kostnader för staten

Förslaget om att socialnämnden ska ges befogenhet att fatta beslut om att omedelbart placera ett barn i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare kan medföra kostnader för staten (avsnitt 3.1) eftersom kommunen kommer att åläggas en ny handläggningsuppgift som innebär att socialnämnden ska underställa förvaltningsrätten sådana beslut. Beslut om omedelbar placering ska enligt förslaget fastställas av förvaltningsrätten, vilket även innebär ett nytt ärendeslag hos domstolarna. Det tillkommer också kostnader för offentliga biträden.

Övriga förslag bedöms inte medföra inte några ekonomiska konsekvenser för staten.

Konsekvenser för domstolar

Antal unika barn

Betänkandet har i konsekvensutredningen antagit att 3 500 barn och ungefär lika många vuxna personer årligen kan komma att vistas i skyddade boenden. Socialstyrelsens har i juni 2020 presenterat en ny kartläggning av skyddade boenden enligt vilken uppskattningsvis 6 200 barn vistades minst en natt på skyddat boende under perioden från den 31 juli 2018 till och med den 1 augusti 2019. Det är en ökning med 95 procent jämfört med en tidigare kartläggning från Socialstyrelsen. Enligt Socialstyrelsen kan ökningen delvis förklaras med att antalet skyddade boenden har ökat och att tillgången på platser förbättrats. I denna promemoria antas att en viss andel av den

uppskattade siffran avser barn som efter en kort tid i ett skyddat boende följer med en vårdnadshavare till ett annat skyddat boende inom ramen för ett och samma beslut om insatsen, exempelvis för att det av skyddsskäl behövs ett annat boende. Det finns uppgifter exempelvis från verksamheter som driver skyddade boenden för hedersvåldsutsatta som anger att en stor andel av de som vistas där avser sådana avbrutna placeringar. Av statistik från Norge framgår att antalet vistelser år 2018 uppgick till 1 958 avseende 1 452 barn, dvs. antalet unika barn uppgick endast till tre fjärdedelar av antalet vistelser (Bufdir, Barn på krisesenter, juni 2019). I Sverige saknas det personnummerbaserad statistik avseende barns och vuxnas vistelser i skyddat boende, och antalet unika barn som varje år vistas i skyddat boende är därför inte känt. En utgångspunkt för beräkningarna i detta avsnitt kan med ledning av det som nu redovisats vara att 4 500 barn unika barn varje år vistas i skyddat boende. Det kan vidare antas att knappt 50 procent av de barn som vistas i skyddat boende kommer att bli föremål för omedelbar placering i skyddat boende enligt promemorians förslag, dvs. 2 205 barn. Antagandet baseras på uppskattningen att knappt 70 procent av de barn vars ena vårdnadshavare beviljas insatsen skyddat boende har två vårdnadshavare. Det finns uppgifter som ger stöd för att barn som bevittnat våld eller barn som har skyddade personuppgifter i betydligt lägre utsträckning än andra barn har två vårdnadshavare (Utveckling av bedömningsinstrument och stödsatser för våldsutsatta barn, Anders Broberg m.fl., Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet 2015 och SOU 2017:6 s. 395). Det kan också antas att den nya bestämmelsen kommer att tillämpas i en majoritet av ärendena där barnet har två vårdnadshavare, med utgångspunkt i remissinstansernas bedömning att det ofta kan bli svårt att utverka ett samtycke från den andra vårdnadshavaren inför ett barns omedelbara placering i skyddat boende (se avsnitt 3.3.1). Det kan antas att den nya bestämmelsen kommer att tillämpas i runt 70 procent av ärendena där barnet har två vårdnadshavare.

Antal mål i domstol

Av 14 § Domstolsverkets föreskrifter (DVFS 2010:3) för förvaltningsrätt om registrering av mål i Vera framgår att vid underställning

av LVU-mål beträffande flera barn till samma vårdnadshavare ska ett mål registreras oavsett om flera underställningar kommer in samtidigt till förvaltningsrätten. Motsvarande princip bör göra sig gällande även för mål om omedelbar placering i skyddat boende. Det är vanligt förekommande att en vårdnadshavare har fler än ett medföljande barn i det skyddade boendet. Vid ett antagande att en vårdnadshavare i medeltal har två medföljande barn i det skyddade boendet, blir det 0,5 mål i domstolen per barn. Enligt en sammanställning från Unizon för de sex åren 2013–2018 bodde 9 494 våldsutsatta barn och 7 803 kvinnor i kvinnojourernas boenden, vilket innebär 1,2 barn per kvinna. I den siffran ingår emellertid även kvinnor utan medföljande barn. Det betyder att 1 102 mål (2 205./2) kommer att bli föremål för underställande i förvaltningsrätten.

Kostnader

Den genomsnittliga styckkostnaden i förvaltningsrätten och kammarrätten bedöms ligga på ett medelvärde mellan styckkostnaden för mål enligt socialtjänstlagen och styckkostnad för målkategorin övriga mål (7 835 kronor respektive 5 249 kronor). Medelvärdet blir då 6 542 kronor, vilket leder till en sammantagen årlig kostnad om runt 7 200 000 kronor. Det kan vidare antas att cirka hälften av målen i förvaltningsrätten kommer att överklagas till kammarrätten. Medelvärdet för genomsnittlig styckkostnad i kammarrätten för mål enligt socialtjänstlagen och styckkostnad för målkategorin övriga mål (8 257 kronor respektive 17 538 kronor) blir knappt 12 898 kronor, vilket leder till en sammantagen årlig kostnad om 7 107 000 kronor.

5.1.2 Kostnader för offentliga biträden

I 39 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, finns bestämmelser om när offentligt biträde ska förordnas. I promemorian föreslås att bestämmelsen i tillämpliga delar ska gälla även när ett barn placeras omedelbart i skyddat boende. Det får till följd att domstolen enligt promemorians förslag ska förordna ett offentligt biträde i mål om ett barns omedelbara placering i skyddat boende. Offentligt biträde ska förordnas för den som

åtgärden avser och för dennes vårdnadshavare om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Om det behövs offentligt biträde både för barnet och dennes vårdnadshavare ska de förordnas ett gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen dem emellan. Det har ovan antagits att knappt 50 procent av ärendena blir föremål för prövning i domstol och då kommer att handläggas av förvaltningsrätten. Hälften av dessa mål kommer att handläggas av kammarrätten. Antalet mål i förvaltningsrätten har ovan antagits uppgå till 1 102. Antalet förordnande offentliga biträden för barn antas uppgå till samma siffra. Detta eftersom barn med samma vårdnadshavare i regel också kommer att förordnas samma offentliga biträde. Det antas att antalet förordnade offentliga biträden för varje ärende i snitt kommer att uppgå till 3 givet att det i de flesta fall kommer att saknas förutsättningar för att förordna gemensamt biträde för vårdnadshavarna. I regel torde barnet och den vårdnadshavare som barnet placeras tillsammans med inte förordnas gemensamt biträde. Tidsåtgången för det offentliga biträdet avseende dels den vårdnadshavare som barnet i det skyddade boendet placeras tillsammans med, dels den andra vårdnadshavaren, beräknas uppgå till i snitt fyra timmar per förordnande. Även för barnets eller barnens mål bedöms tidsåtgången uppgå till fyra timmar. Timersättningen för offentliga biträden är fr.o.m. 1 januari 2020 1 404 kronor exkl. mervärdesskatt (2 § förordningen [2009:1237] om timkostnadsnorm inom rättshjälpsområdet). Vid detta antagande uppgår det sammanlagda antalet arbetade timmar för offentliga biträden för målen i förvaltningsrätten till 13 224 och kostnaden blir då omkring 18 560 000 kronor. Tidsåtgången i kammarrätten beräknas uppgå till i snitt två timmar per förordnande. Om hälften av målen i förvaltningsrätten överklagas till kammarrätten blir kostnaden för förordnande av offentligt biträde i kammarrätten hälften av hälften av denna summa, dvs. runt 4 640 000 kronor.

5.1.3 Konsekvenser för kommuner

I betänkandet föreslås att skyddat boende ska bli en ny placeringsform. Barn föreslås kunna placeras i skyddat boende tillsammans med en vuxen vårdnadshavare. Bestämmelser om utredning, vårdplan och genomförandeplan föreslås i betänkandet gälla på mot-

svarande sätt som för exempelvis placeringar i hem för vård eller boende. Den tillkommande arbetsuppgiften att underställa förvaltningsrätten ett beslut om omedelbar placering av barn i skyddat boende bedöms ovan aktualiseras för uppskattningsvis hälften av det unika antalet barn (avsnitt 5.1.1). Sett till utredningsförfarandet som helhet, bedöms den tillkommande arbetsuppgiftens karaktär vara av mindre omfattning och därför inte föranleda någon ökad utredningskostnad för barn som placeras i skyddat boende.

I samband med införandet av 2 a kap. SoL infördes en bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL respektive i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS (prop. 2010/11:49). Enligt 2 a kap. 4 § SoL behåller en kommun ansvaret för stöd och hjälp åt en enskild som till följd av ett beslut av kommunen vistas i en annan kommun av skäl som anges i 1–6, t.ex. familjehem eller hem för vård eller boende (punkterna 1 och 2). I punkten 2 ingår numera även stödboende (prop. 2015/16:45). Av 16 d § framgår att en kommun har ansvar enligt LSS gentemot en person som till följd av ett beslut av kommunen är bosatt i en annan kommun i t.ex. familjehem eller hem för vård eller boende (punkten 2). I punkten 2 ingår numera även stödboende (prop. 2015/16:45). I betänkandet föreslås att bestämmelsen i 2 a kap. 4 § SoL ska omfatta även skyddat boende. I denna promemoria föreslås ett motsvarande tillägg i 16 d § LSS. Vid införandet av bestämmelserna i 2 a kap. 4 § SoL och 16 d § LSS bedömde regeringen att förslagen inte innebar några nya uppgifter för kommunerna (prop. 2010/11:49 s. 82). Skäl saknas att i denna promemoria göra en annan bedömning.

Enligt skollagen är det elevens hemkommun, dvs. i huvudsak den kommun där eleven är folkbokförd, som har skyldighet att anordna skolgång för eleven. Det innebär att elevens hemkommun bär kostnadsansvaret för elevens utbildning. Förslaget om att ungdomar i skyddat boende ska ha rätt till mottagande på introduktionsprogram i gymnasieskolan och på individuella program i gymnasiesärskolan innebär en skyldighet för en kommun att ta emot en elev som vistas i kommunen till följd av placering i ett skyddat boende. I den mån det finns en skyldighet enligt skollagen för en kommun att ta emot en elev som är folkbokförd i annan kommun har den mottagande kommunen enligt skollagen som huvudregel rätt till ersättning för sina faktiska kostnader. Regler om skyldigheten att ta emot elever

från en annan kommun finns i nuvarande lagstiftning och förslaget om att barn och unga i skyddat boende ska ha rätt att tas emot på individuella program i gymnasiesärskolan följer huvudregeln vid sådan skyldighet i skollagen. I denna promemoria görs bedömningen att reglerna om interkommunal ersättning är tillämpliga även för elever på introduktionsprogram och individuellt program som bor i skyddat boende i en annan kommun än hem-kommunen. Reglerna om interkommunal ersättning bedöms dock komma att tillämpas för ett mycket begränsat antal elever. Förslagen kan leda till en ökning eller minskning av en enskild kommuns kostnad, men förslagen leder varken till ökade eller minskade kostnader för kommunerna som helhet.

5.1.4 Samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt

Denna promemoria syftar till att förbättra det omedelbara stödet till barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare. Enligt forskningen är konsekvenserna av att som barn bevittna våld mycket allvarliga. De negativa effekterna av våldet riskerar att försvåra barnets förutsättningar inom alla livsområden, exempelvis möjligheten att tillgodogöra sig undervisning i skolan. Självskadebeteende och kriminalitet är vanligare hos dessa barn jämfört med andra barn. Vidare ökar risken för att som vuxen själv utsätts eller utsätta andra för våld. Forskningen tyder på att våldets följdverkningar kan reduceras väsentligt genom tidiga stöd- och behandlingsinsatser. Uteblivna omedelbara insatser för att bearbeta upplevelser av våld medför att utsatta barn löper en stor risk att behöva framtida insatser till följd av fysisk eller psykisk ohälsa. Det finns därmed mycket som talar för att kostnader som möjliggör nödvändiga insatser för barn som vistas i skyddat boende kan betraktas som en social investering som resulterar i lägre utgifter inom hälso- och sjukvården och inom en rad andra områden i samhället.

5.2 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Enligt 14 kap. 2 § regeringsformen, förkortad RF, sköter kommunerna lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. Enligt 14 kap. 3 § RF bör en

inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Förslaget om omedelbar placering av ett barn i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare är en ny skyldighet för kommunerna och innebär därför en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Förslaget måste därför ställas i proportion till dess inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Förslaget syftar till att möjliggöra att ett barn vid behov omedelbart ska kunna få tillgång till insatsen skyddat boende om beslutet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet och hälsa. Alternativ till lagstiftning saknas (se avsnitt 3.1.1). Socialnämnden har enligt SoL ett ansvar att verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Socialnämnden har vidare ansvar för att barn som utsatts för våld liksom barn som bevittnat våld får det stöd och den hjälp som de behöver. Förslaget om ett barns omedelbara placering i skyddat boende är en nödvändig insats till skydd och stöd för utsatta barn. Bedömning är att syftet med föreslagna åtgärder står i proportion till den inskränkningen i den kommunala självstyrelsen som förslaget medför.

Förslaget om konsekvensändringen i 16 d § LSS innebär ingen ny skyldighet för kommunerna.

Förslaget till förtydligande bestämmelser om skolgången för elever i skyddat boende medför att reglerna för interkommunal ersättning kan komma att tillämpas. Detta kan ses som ett en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Dock får inskränkningen anses vara befogad mot bakgrund av att vistelsekommunen föreslås få en förtydligad skyldighet att ta emot elever som inte är folkbokförda i kommunen med anledning av placering i skyddat boende.

5.3 Konsekvenser för barn

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) har ratificerats av Sverige och konventionen är numera svensk lag sedan den 1 januari 2020. Samhället har en skyldighet att skydda barn som far illa eller riskerar att fara illa. Genom förslaget säkerställs att ett barn som har ett omedelbart behov av vård i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare ska kunna få det. Därmed stärks skyddet för barn i denna situation. Förslaget möjliggör tidiga

insatser för barn för att motverka de negativa effekterna av våld vilket bedöms ha positiva effekter för de utsatta barnens psykiska och fysiska hälsa på såväl kort som lång sikt. En av barnkonventionens grundprinciper är barnets rätt till utveckling (artikel 6) som också har nära samband med barnets rätt till utbildning (artikel 28). Genom promemorians förslag till förtydligande bestämmelser om rätten till skolgång ökar likvärdigheten i fråga om rätten till utbildning för elever i skyddat boende och hem för vård eller boende. Möjligheterna ökar för dessa barn att få den utbildning de har rätt till. I det enskilda fallet kan det dock fortfarande finnas försvårande faktorer som kan påverka att rätten till utbildning tillgodoses, såsom akuta skyddsaspekter.

5.4 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Det är känt att barn som upplevt våld i nära relationer i högre utsträckning än andra barn själva utövar våld i vuxen ålder. Likaså visar forskningen att personer med denna erfarenhet oftare begår kriminella handlingar. Att möjliggöra för barn att omedelbart få vård i skyddat boende innebär för barnets del att barnet kommer bort från våldet och får tillgång till verktyg och stöd att bearbeta sina upplevelser. Tidiga insatser är avgörande för att påverka utvecklingen på sikt. Även om det inte är möjligt att i ekonomiska tal ange hur förslagen kommer att påverka brottsligheten finns skäl att anta att möjligheten till omedelbara insatser är ett led i att långsiktigt minska mäns våld mot kvinnor liksom kriminellt beteende i övrigt.

5.5 Konsekvenser för jämställdhet

Regeringen har ställt upp sex delmål för sitt arbete för jämställdhet. Kvinnor är mer utsatta än män för våld av närstående. Förslagen förväntas innebära att våldsutsatta barn i högre utsträckning än tidigare får tillgång till vård och omsorg som motsvarar deras behov. Detta kan bidra till att förhindra våldsutsatthet och våldsutövande i nästa generation och därmed på sikt bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska delmålet om jämställd hälsa liksom delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

5.6 Övriga konsekvenser

Förslagen kan i viss omfattning medföra ökad sysselsättning för offentliga biträden.

Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags. Inte heller bedöms förslagen ha några EU-rättsliga konsekvenser.

6 Författningskommentar

6.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

6 kap.

13 a § Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller

1. psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),

2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),

3. utseende av en kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen,

4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,

5. en placering i ett sådant boende som avses i 6 kap. 1 a § socialtjänstlagen eller

6. val eller byte av förskoleenhet eller skolenhet i anledning av att barnet placerats i ett sådant boende som avses i 6 kap. 1 a § socialtjänstlagen.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har vunnit laga kraft.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.1.4.

Paragrafen reglerar i vilka situationer som socialnämnden kan besluta om vissa hälso- och sjukvårds- och socialtjänstinsatser för ett barn trots att båda vårdnadshavarna inte är överens om att åtgärden i fråga ska få vidtas.

Genom den nya bestämmelsen i *första stycket femte punkten* ges socialnämnden möjlighet att besluta att ett barn ska placeras i skyd-

dat boende. Den nya *sjätte punkten* i *första stycket* ger socialnämnden en motsvarande möjlighet i fråga om val eller byte av förskoleenhet eller skolenhet med anledning av att barnet placerats i ett skyddat boende.

Beträffande den prövning som enligt bestämmelsens *första stycke* ska göras av barnets bästa gäller enligt tidigare förarbeten till bestämmelsen generellt att det bör ske en prövning av barnets behov med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Inställningen hos den vårdnadshavare som inte samtycker till stödåtgärden och bakgrunden till detta får vägas mot åtgärdens betydelse för barnet. Vidare måste det finnas ett påtagligt och tydligt behov av insatsen i det enskilda fallet samtidigt som barnets inställning ska beaktas. Det bör vidare beaktas om beslutet är nödvändigt för att förhindra att barnets tillstånd förvärras (prop. 2011/12:53. s. 26 och 27). Högsta förvaltningsdomstolen har i HFD 2015 ref. 5 förtydligat att vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv ska tillmätas större vikt än barnets rätt till hälsa i situationer där barnets behov av en vårdåtgärd inte kan bevisas vara påtagligt och tydligt och i enlighet med barnets bästa.

Beträffande prövningen av vad som är barnets bästa i fråga om en placering i skyddat boende är det främst vad som kommer fram i barnavårdsutredningen enligt 11 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) som är utgångspunkten för prövningen. Uppgifter att beakta är vårdnadshavarnas, och när så är möjligt, barnets berättelse om det inträffade och uppgifter om barnet från exempelvis skola, förskola eller hälso- och sjukvård. Också Polismyndigheten kan ha relevanta uppgifter även i de fall då någon polisanmälan inte har gjorts. Konsekvenserna för barnet av att bevittna våld eller själv utsättas för våld bör också beaktas. Liksom när det gäller andra beslut som rör barn behöver även barnets egen vilja beaktas med hänsyn tagen till hans eller hennes ålder och mognad. Även risken för att barnet hamnar i en lojalitetskonflikt gentemot föräldrarna bör beaktas.

Vid prövningen av vad som är barnets bästa när det gäller val eller byte av förskoleenhet kan omständigheterna vara sådana barnet till följd av vistelsen i skyddat boende behöver välja ny eller byta förskoleenhet för att barnets skydd och säkerhet ska kunna garanteras. Bestämmelsen blir därmed tillämplig bara i de fall då barnet har placerats tillsammans med en vuxen vårdnadshavare i ett skyddat

boende. Att socialnämnden i en sådan situation fattar beslut om val eller byte av förskoleenhet torde i regel kunna vara förenligt med barnets bästa. Detsamma gäller om en placering i skyddat boende innebär ett inte oväsentligt ökat avstånd till barnets förskola.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

Paragrafen behandlas i avsnitt 4.

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2022.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

18 § En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttent rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, *mål om omedelbar placering i*

skyddat boende enligt 6 b § samma lag, mål om vård vid en läsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en läsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3-5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.1.2.

Paragrafen reglerar i vilka situationer som en förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare.

Ändringen i paragrafens *fjärde stycke tredje punkt* innebär att när en förvaltningsrätt i sak avgör ett mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga är förvaltningsrätten domför med en lagfaren domare ensam i mål om omedelbar placering i skyddat boende. Det gäller enligt andra stycket i bestämmelsen dock enbart om det inte av särskild anledning är påkallat att målet prövas av en fullsutten rätt.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2022.

6.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år ska dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 6 b, 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.1.3.

Bestämmelsen anger vissa generella förutsättningar för frivillig vård respektive tvångsvård inom ramen för socialtjänstens verksamhet. Enligt bestämmelsen ska socialtjänstinsatser för barn och unga som utgångspunkt genomföras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare. Paragrafen anger samtidigt vilka åtgärder som trots det får vidtas utan samtycke. Genom ändringen i *fjärde stycket* upplyses om att en åtgärd i form av en omedelbar placering i skyddat boende får vidtas utan samtycke.

Omedelbart omhändertagande och omedelbar placering

6 b § Om socialnämnden har beslutat att den ena av ett barns två vårdnadshavare ska placeras i ett sådant boende som avses i 6 kap. 1 a § socialtjänstlagen (2001:453), får nämnden besluta att barnet omedelbart ska placeras i boendet tillsammans med den vårdnadshavaren om det är sannolikt att barnet behöver vård där tillsammans med vårdnadshavaren och placeringen inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets säkerhet och hälsa, och

1. den andra vårdnadshavarens samtycke till placeringen inte kan inhämtas före placeringen eller särskilda skäl talar emot att samtycket inhämtas före placeringen, eller

2. den andra vårdnadshavaren inte samtycker till placeringen av barnet.

Placeringen får beslutas endast om den vårdnadshavare som barnet placeras tillsammans med samtycker till barnets placering. Har barnet fyllt 15 år får placeringen beslutas endast om barnet självt samtycker till det.

Den omedelbara placeringen i skyddat boende får pågå under högst fyra veckor från det att beslutet fattades.

Rubriken närmast före paragrafen är ändrad. Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 3.1.1.

Paragrafen ger socialnämnden möjlighet att under vissa förutsättningar omedelbart placera ett barn som har två vårdnadshavare i skyddat boende tillsammans med endast den ena av vårdnadshavarna.

En grundförutsättning för en placering är enligt *första stycket* att det är sannolikt att barnet behöver vård i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare. Sannolikhetsbedömningen som nämnden ska göra ska gälla barnets behov av skydd och stöd till följd av hot, våld eller andra övergrepp. Omständigheter som allmänt får anses tala för att det är sannolikt att barnet behöver skydd och stöd i skyddat boende kan vara att barnet bevitnat våld mot en förälder eller på annat sätt upplevt konsekvenserna av våld mot en förälder, exempelvis genom att föräldern har skador eller är rädd, möblemanget sönderslaget eller liknande, eller att barnet själv har utsatts för våld. Sådana omständigheter kan ha långtgående negativa effekter på barnets fysiska och psykiska hälsa på både kort och lång sikt. Eftersom bedömningen måste grundas på det beslutsunderlag som nämnden har tillgång till i det akuta skedet kan en ganska hög grad av osäkerhet behöva accepteras.

För att ett beslut om omedelbar placering ska kunna fattas måste, enligt *första stycket*, risken för barnets hälsa också bedömas vara

akut och ställas i relation till vad som kan hända barnet om barnet inte placeras i skyddat boende. Situationer då det bör kunna anses att en placering inte kan avvaktas kan t.ex. vara om barnet annars riskerar att få bo kvar hos den vårdnadshavare som samtidigt är misstänkt våldsutövare. Nämnden behöver i det sammanhanget ta hänsyn till risker för såväl fysiskt som psykiskt våld och den psykiska belastning som det kan innebära för barnet att bo kvar hos en vårdnadshavare som utsatt den andra vårdnadshavaren för våld, hot eller andra övergrepp. I riskbedömningen bör nämnden även väga in barnets upplevelser av våld eller hot och konsekvenserna för barn av att bevittna eller utsättas för våld eller hot. I det akuta skedet kan barnet i första hand behöva få trygghet och komma bort från en situation som har varit skadlig för barnet. Likaså behöver de negativa konsekvenserna för barnets hälsa brytas.

Om vårdnadshavaren har flera barn behöver nämnden bedöma varje barns individuella behov av omedelbar placering.

I regel torde bedömningen av barnets behov av vård i skyddat boende grunda sig på samma uppgifter som legat till grund för beslutet att placera vårdnadshavaren i skyddat boende. Det kan exempelvis gälla vårdnadshavarens berättelse om det inträffade, orosanmälningar avseende barnet eller uppgifter från polisen.

Utöver att barnet sannolikt ska behöva vård i skyddat boende krävs som en av två ytterligare förutsättningar enligt *första stycket första punkten* antingen att samtycke inte kan inhämtas eller av särskilda skäl inte bör inhämtas. En anledning till att samtycke inte kan inhämtas kan vara att vårdnadshavaren inte går att få tag på. Särskilda skäl för socialnämnden att inte inhämta ett samtycke från den andra vårdnadshavaren kan vara att det innebär säkerhetsrisker för den vårdnadshavare som barnet placeras tillsammans med och därmed indirekt för barnet om en sådan kontakt skulle tas. Så kan exempelvis vara fallet vid uppgifter om allvarligt våld eller när hotbilden mot vårdnadshavaren är framträdande.

Också i de fall vårdnadshavaren inte samtycker till placeringen av barnet kan det enligt *första stycket andra punkten* finnas möjligheter att besluta om omedelbar placering. Utöver situationen när den andra vårdnadshavarens klart uttryckt för nämnden att han eller hon inte samtycker, bör nämnden kunna besluta om omedelbar placering när nämnden redan från början mot bakgrund av aktuella och konkreta omständigheter i det enskilda fallet känner till att den andra vård-

nadshavaren inte samtycker. Nämndens uppfattning om ifall samtycke finns eller ej ska dock inte bygga på subjektiva antaganden.

Av bestämmelsens *andra stycke* framgår att placeringen får beslutas endast om den vårdnadshavare som barnet placeras tillsammans med samtycker till barnets placering. Har barnet fyllt 15 år krävs förutom den vårdnadshavarens samtycke även samtycke från barnet självt.

Av bestämmelsens *tredje stycke* framgår att placeringen får pågå under högst fyra veckor från det att beslutet om omedelbar placering fattades. Något beslut om att förlänga en omedelbar placering till att gälla mer än fyra veckor får därför inte fattas. Både under en sådan fyraveckorsperiod och därefter kan socialnämnden dessutom i vissa fall besluta om ett barns placering i skyddat boende med endast en av två vårdnadshavares samtycke, med stöd av förslaget till 6 kap. 13 a § första stycket 5 föräldrabalken.

6 c § Vid handläggningen av ärenden om omedelbar placering enligt 6 b § tillämpas även det som föreskrivs om omedelbart omhändertagande i

– 6 § andra stycket om rätten för socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat att besluta om omedelbart omhändertagande,

– 7 § första–tredje styckena om underställning och prövning av beslut om omedelbart omhändertagande,

– 9 § andra stycket och tredje stycket första meningen om hinder mot verkställighet av och om upphörande av omedelbart omhändertagande,

– 39 § första, andra och fjärde styckena om offentligt biträde.

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 3.1.2.

Paragrafen anger vilka av de bestämmelser som gäller i ärenden om omedelbart omhändertagande enligt LVU som ska tillämpas i ärenden som gäller omedelbar placering i skyddat boende. I *första strecksatsen* hänvisas till bestämmelserna om rätten att besluta om omedelbart omhändertagande för socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Vidare ska, enligt den *andra strecksatsen*, bestämmelserna som gäller för omedelbart omhändertagande om underställning och prövning av beslut tillämpas vid handläggningen av ärenden om omedelbar placering. Av den *tredje strecksatsen* följer att bestämmelserna i LVU om upphörande av ett omedelbart omhändertagande och om häktning som hinder mot verkställighet också ska tillämpas vid en omedelbar placering.

Skäl för att en omedelbar placering ska upphöra kan vara om den ena vårdnadshavaren beslutar sig för att samtycka till att barnet placeras i skyddat boende, om den vårdnadshavare som barnet vistas tillsammans med i det skyddade boendet har fått ensam vårdnad om barnet eller om nämnden har fattat beslut om barnets placering i skyddat boende med stöd av betänkandets förslag till ny bestämmelse i 6 kap. 13 a § föräldrabalken. Även i det fall som vårdnadshavaren själv väljer att avsluta sin placering i det skyddade boendet finns skäl för att låta den omedelbara placeringen upphöra. Den *fjärde strecksatsen* anger vilka av LVU:s bestämmelserna om offentligt biträde som ska gälla i mål och ärenden om omedelbar placering.

37 § Vid handläggning i *kammarrätten* av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande, *omedelbar placering i skyddat boende* och tillfälligt flyttningsförbud *ska* nämndemän ingå i rätten.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.1.2.

Bestämmelsen anger när nämndemän ska ingå i handläggningen av LVU-mål i kammarrätt. Genom ändringen slås fast att när mål om omedelbar placering i skyddat boende handläggs i kammarrätt ska nämndemän inte ingå i rätten. Paragrafen har även ändrats språkligt.

40 § Beslut om omedelbart omhändertagande, *om omedelbar placering i skyddat boende*, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Rätten får förordna att andra beslut som rätten har meddelat *ska* gälla omedelbart.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.1.2.

Bestämmelsen reglerar vilka beslut enligt LVU som gäller omedelbart. Ändringen i paragrafens *första stycke* slår fast att ett beslut om omedelbar placering i skyddat boende gäller omedelbart. Ändringen i paragrafens tredje stycke är endast språklig.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2022.

6.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

16 d § En kommun har ansvar enligt denna lag gentemot en person som till följd av ett beslut av kommunen är bosatt i en annan kommun i

1. familjehem, stödboende, *skyddat boende* eller hem för vård eller boende enligt 6 kap. socialtjänstlagen (2001:453),

2. särskild boendeform för äldre människor enligt 5 kap. 5 § andra eller tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstlagen, eller

3. bostad med särskild service enligt 5 kap. 7 § tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.3.

Paragrafen anger i vilka situationer som en kommun behåller ansvaret för en persons rätt till insatser enligt lagen när en kommun i en annan kommun har verkställt ett beslut om någon av de boendeinsatser enligt socialtjänstlagen som anges i paragrafens första till tredje punkt.

Ändringen i paragrafens *första stycke första punkt* utökar kommunens ansvar för LSS-insatser till att även gälla när en person till följd av kommunens beslut är bosatt i ett skyddat boende i en annan kommun.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2022.

6.5 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

7 kap.

1 § Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg yrkesmässigt bedriva

1. verksamhet i form av stödboende, *skyddat boende* eller hem för vård eller boende enligt 6 kap.,

2. verksamhet i form av boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap.

5 § andra och tredje styckena eller 5 kap. 7 § tredje stycket,

3. verksamhet i form av hem för viss annan heldygnsvård,

4. verksamhet i form av hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet, oavsett var verksamheten bedrivs,

5. verksamhet som har till uppgift att till socialnämnden föreslå familjehem och jourhem till barn samt som lämnar stöd och handledning till sådana hem som tar emot barn, eller

6. hemtjänst.

Kommun och region som driver verksamhet som avses i första stycket 1–4 ska anmäla denna verksamhet till Inspektionen för vård och omsorg innan verksamheten påbörjas.

Paragrafen, vars förslag till övergångsbestämmelse behandlas nedan i denna promemoria, behandlas i betänkandet och i avsnitt 4.

Paragrafen reglerar vilka former av socialtjänstverksamhet som kräver tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg för att få bedrivas av de privata aktörer som anges i paragrafen. Genom ändringen i *första stycket första punkten* införs en tillståndsplikt för verksamhet i form av skyddat boende.

10 kap.

4 § Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 6 a, 6 b, 8 och 11 a-13 §§ denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.1.2.

Paragrafen anger vilka av nämndens beslut enligt socialtjänstlagen, LVU och lagen om vård av missbrukare i vissa fall som socialnämnden vid delegering endast får delegera till förtroendevalda. Av ändringen i paragrafen följer att begränsningen också ska gälla för beslut om omedelbar placering i skyddat boende.

12 kap.

10 § Från socialtjänsten ska utan hinder av sekretess lämnas

1. uppgifter om huruvida någon vistas i ett hem för vård eller boende, *skyddat boende*, stödboende eller familjehem, om uppgifterna för särskilt fall begärs av en domstol, en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket,

2. uppgifter som behövs i ett ärende hos Skatteverket om skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481),

3. uppgifter om en studerande som behövs för prövning av ett ärende om att avskilja denne från högskoleutbildning eller polisprogrammet.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.2.

Paragrafen ändras på så sätt att *första* och *andra styckena* tas bort. Ändringarna innebär att de tidigare hänvisningarna till bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, tas bort. Hänvisningarna upplyste om att vissa bestämmelser i OSL var tillämpliga. Att hänvisningen tagits bort innebär inte någon ändring i sak beträffande de bestämmelsernas tillämpning.

Ändringen i *tredje stycket första punkten* slår fast att offentlighets- och sekretesslagens bestämmelser om socialtjänstsekretess inte gäller uppgifter om huruvida någon vistas i ett skyddat boende om uppgifterna begärs av en domstol, en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket för ett särskilt fall.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelse

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2. Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ som före ikraftträdandet påbörjat verksamhet i form av sådant skyddat boende som avses i 7 kap. 1 § första stycket 1, ska senast den 1 mars 2022 ansöka om tillstånd enligt denna lag för att få fortsätta bedriva verksamheten. Påbörjad

verksamhet utan tillstånd får endast fortsätta fram till dess att ett slutligt beslut i tillståndsärendet fått laga kraft.

Paragraferna behandlas i avsnitt 4.

Av ikraftträdandebestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2022.

Av övergångsbestämmelsen följer att ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ som påbörjat verksamhet i form av skyddat boende före det att lagändringen om tillståndsplikt trätt i kraft senast den 1 mars 2022 måste ansöka om tillstånd enligt SoL för att få fortsätta bedriva verksamheten. Av övergångsbestämmelsen följer också att en verksamhet som påbörjats utan tillstånd endast får fortsätta fram till dess att ett slutligt beslut i tillståndsärendet fått laga kraft.

6.6 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

18 kap.

Skyddade boenden

Adressuppgifter

7 a § Sekretess gäller hos kommun eller region för uppgift om adress till hem för vård eller boende enligt 6 kap. 1 § 2 socialtjänstlagen (2001:453) som bedriver verksamhet som motsvarar skyddat boende eller skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § socialtjänstlagen om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att syftet med verksamheten skadas.

Sekretess gäller även för uppgift om beteckning på fastighet där verksamhet bedrivs i form av sådana boenden som avses i första stycket. Sekretess gäller också för uppgift om tomträtt i fastighet där sådan verksamhet bedrivs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretess i högst 40 år.

Paragrafen och rubrikerna närmast före paragrafen, som är nya, behandlas i avsnitt 3.3.

Paragrafen innebär att kommuner och region i vissa fall ska sekretessbelägga adressuppgifter, uppgifter om fastighetsbeteckning och uppgifter om tomträtt i fastighet för verksamhet som bedriver verksamhet i form av skyddat boende eller hem för vård eller boende

vars verksamhet motsvarar skyddat boende. Med ett sådant hem för vård eller boende avses ett hem för vård eller boende som har tillstånd att bedriva verksamhet i form av hem för vård eller boende enligt 7 kap. 1 § första stycket 1 SoL och har en verksamhetsinriktning som är skyddat boende. Skyldigheten gäller oavsett i vilket sammanhang som uppgifterna förekommer hos kommunen eller regionen. Bestämmelsen är utformad med ett omvänt skaderekvisit vilket innebär att utgångspunkten är att uppgifterna omfattas av sekretess.

Av *andra stycket* framgår att sekretessen för uppgifterna i en allmän handling ska gälla i högst 40 år.

Sekretessbrytande bestämmelse

7 b § Sekretess enligt 7 a § hindrar inte att uppgift lämnas från en kommun eller en region till en socialnämnd om uppgiften kan antas ha betydelse för socialnämndens verkställighet av beslut om placering av enskild i sådana boenden som avses i 7 a § första stycket.

Paragrafen och rubriken närmast före paragrafen, som är nya, behandlas i avsnitt 3.3.

Bestämmelsen gör det möjligt att bryta sekretessen för uppgifter om adress, fastighetsbeteckning och tomträtt i fastighet som sekretessbelagts med stöd av förslaget till ny 7 a §, om ett brytande av sekretessen kan antas ha betydelse för en socialnämnds verkställighet av ett beslut i ett individärende där en enskild placeras i ett skyddat boende. Exempel på sådana situationer kan vara uppgiftslämnande i samband med upphandlingar, om upphandlingen görs av en annan nämnd än den socialnämnd som ska fatta och verkställa beslut om placering i skyddat boende, om flera kommuner gemensamt upphandlar skyddade boenden eller kommunen av säkerhetsskäl behöver verkställa ett beslut om placering i skyddat boende utanför den egna kommunen eller i ett skyddat boende som kommunen har ingått ramavtal med.

26 kap.

7 § Sekretessen enligt 1 § gäller inte

1. beslut om omhändertagande av en enskild,
2. beslut om vård utan samtycke,

3. beslut om omedelbar placering i skyddat boende,
 4. beslut om sluten ungdomsvård,
 5. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, eller
 6. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).
- Sekretessen enligt 1 och 4 §§ gäller inte beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.2.

Bestämmelsen anger för vilka myndighetsbeslut som socialtjänstsekreten enligt 1 § inte gäller. Ändringen i *första stycket tredje punkten* innebär att socialtjänstsekreten inte ska gälla för beslut om omedelbar placering i skyddat boende. Precis som i fråga om övriga beslut som anges i 7 § är det dock bara själva beslutet och skälen för beslutet som inte omfattas av sekretess. Sekretess kan därför fortfarande gälla för andra uppgifter i det ärende som beslutet gäller.

Övriga ändringar i paragrafens första stycke är endast redaktionella.

15 § Den tystnadsplikt som följer av 5, 13, 13 a och 14 a §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, *beslut om omedelbar placering i skyddat boende*, beslut om vård utan samtycke eller beslut om slutna ungdomsvård.

Paragrafen behandlas i avsnitt 3.2.

Bestämmelsen reglerar i vilka situationer den grundlagsskyddade meddelarfriheten enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen inskränks genom OSL:s bestämmelser om socialtjänstsekreten, kommunal bostadsförmedling, adoption, m.m. Ändringen i paragrafens *första stycke* slår fast att meddelarfriheten inte gäller i fråga om uppgifter hos myndighet som utövar särskild tillsyn över socialnämndens verksamhet, dvs. hos Inspektionen för vård och omsorg, för adressuppgift eller uppgift om beteckning på fastighet eller uppgift om tomträtt i fastighet där verksamhet bedrivs i

form av skyddat boende eller i form av hem för vård eller boende som bedriver verksamhet som motsvarar skyddat boende.

Genom ändringen i paragrafens *andra stycke* inskränks meddelarfriheten beträffande uppgifter om socialnämndens beslut om omedelbar placering i skyddat boende, såvida det inte gäller uppgifter om verkställigheten av ett sådant beslut.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2022.

6.7 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

17 kap.

1 § I detta kapitel finns

- allmänna bestämmelser (2–15 a §§),
- bestämmelser om utbildning på introduktionsprogram vid en gymnasieskola med offentlig huvudman (16–27 §§), och
- bestämmelser om utbildning på introduktionsprogram vid en fristående gymnasieskola (28–36 §§).

I paragrafen anges innehållet i kapitlet.

Ändringen i den första strecksatsen föranleds av att det införs en ny paragraf under mellanrubriken allmänna bestämmelser

15 a § En elev som på grund av placering i ett hem för vård eller boende enligt 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag flyttar från kommunen eller samverkansområdet för utbildningen, har rätt att fullfölja utbildningen på ett påbörjat introduktionsprogram eller på ett annat introduktionsprogram hos den kommun eller i det samverkansområde där hemmet eller boendet finns. Utbildningen ska i ett sådant fall fullföljas enligt den nya huvudmannens utbildningsplan och en ny individuell studieplan.

Under de förutsättningar som anges i 29 och 30 §§ har eleven rätt att fullfölja utbildningen hos en huvudman för en fristående gymnasieskola enligt den huvudmannens utbildningsplan och en ny individuell studieplan.

En elev som påbörjat ett introduktionsprogram hos en huvudman och som efter en avslutad placering i ett hem för vård eller boende eller i ett skyddat boende återvänder till hemkommunen har rätt att fullfölja utbildningen på programmet eller på ett annat introduktionsprogram hos hemkommunen eller i hemkommunens samverkansområde enligt hemkommunens utbildningsplan och en ny individuell studieplan.

Paragrafen, som är ny, kompletterar 15 § och innehåller bestämmelser om rätten att fullfölja utbildning på ett introduktionsprogram för elever som vistas i ett hem för vård eller boende enligt 6 kap. 1 § socialtjänstlagen eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag i en annan kommun än hemkommunen. Paragrafen behandlas i avsnitt 3.5.

I *första stycket* anges att en elev som har påbörjat ett introduktionsprogram i en kommun och som på grund av placering i ett hem för vård eller boende eller i ett skyddat boende flyttar från kommunen eller samverkansområdet för utbildningen har rätt att fullfölja utbildningen i vistelsekommunen. Det är den nya huvudmannens utbildningsplan och en ny individuell studieplan som ska gälla för den fortsatta utbildningen. Bestämmelser om utbildningsplan och individuell studieplan finns i 7 §. Rätten att fullfölja utbildningen gäller såväl på det påbörjade introduktionsprogrammet som på ett annat introduktionsprogram. Denna rätt gäller i första hand hos den nya vistelsekommunen eftersom bara kommuner har ett ansvar för att erbjuda alla behöriga ungdomar i kommunen introduktionsprogram.

En elev har dock enligt *andra stycket* rätt att fullfölja utbildningen hos en enskild huvudman under de förutsättningar som anges i 29 och 30 §§. Det innebär att en huvudman för en fristående gymnasieskola som anordnar yrkesintroduktion, individuellt alternativ eller språkin introduktion är skyldig att ta emot en elev till utbildningen, om huvudmannen och elevens hemkommun har kommit överens om det bidrag som kommunen ska betala för utbildningen. När det gäller programriktat val som har utformats för en grupp elever är huvudmannen skyldig att ta emot så många elever som har rätt till den sökta utbildningen och som det finns platser för. Detta

gäller dock inte en elev i behov av särskilt stöd, om hemkommunen har beslutat att inte lämna bidrag för eleven i form av tilläggsbelopp.

Av *tredje stycket* framgår att en elev som har påbörjat ett introduktionsprogram hos en huvudman och, som efter att en placering i ett hem för vård eller boende eller i ett skyddat boende upphört, återvänder till sin hemkommun har rätt att fullfölja utbildningen på programmet eller på ett annat introduktionsprogram hos hemkommunen eller i hemkommunens samverkansområde. Detta gäller oavsett om huvudmannen för den påbörjade utbildningen är hemkommunen, vistelsekommunen eller en enskild huvudman. Det är hemkommunens utbildningsplan och en ny individuell studieplan som gäller för den fortsatta utbildningen.

19 § En kommun eller en region som anordnar programinriktat val som har utformats för en grupp elever eller yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever ska ta emot alla de behöriga sökande till utbildningen som hör hemma i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen.

En elev som vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) *eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag* ska vid beslut om mottagande enligt första stycket jämföras med den som är hemmahörande i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen.

Om det finns platser över på utbildningen, sedan alla sökande som ska tas emot enligt första och andra styckena har antagits, får kommunen eller regionen ta emot andra behöriga sökande till utbildningen.

I paragrafen finns bestämmelser om en kommuns eller regions skyldighet mottagande till programinriktat val som har utformats för en grupp elever eller yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever. Paragrafen behandlas i avsnitt 3.5.

Ändringen i *andra stycket* innebär att en elev som vistas i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett skyddat boende enligt socialtjänstlagen, på motsvarande sätt som gäller för en elev som vistas i ett hem för vård eller boende, ska jämföras med den som är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet, när kommunen fattar beslut om mottagande till utbildningen (jfr propositionen Utbildning för elever i samhällsvård och på sjukhus [prop. 2014/15:43 s. 55 f.]). Eleven får alltså konkurrera om de platser som finns på utbildningen i vistelse-

kommunen på lika villkor som de som är hemmahörande i kommunen. En förutsättning för det är dock att eleven är behörig till programmet. Utöver de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan i 15 kap. 5 och 6 §§ finns bestämmelser om behörighet i 10 och 11 §§. Bestämmelser om interkommunal ersättning finns i 26 a §.

21 a § En kommun som anordnar sådan utbildning som avses i 21 § första stycket ska ta emot ungdomar som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning om de på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) *eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag* vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen. Det gäller också för en region som anordnar sådan utbildning som avses i 21 § andra stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en kommun i vissa fall är skyldig att ta emot ungdomar som inte är hemmahörande i kommunen till vissa introduktionsprogram i gymnasieskolan. Paragrafen behandlas i avsnitt 3.5.

En kommun som anordnar programinriktat val som har utformats för en enskild elev, yrkesintroduktion som har utformats för en enskild elev, individuellt alternativ eller språkin introduktion får enligt 21 § första stycket ta emot ungdomar som uppfyller behörighetsvillkoren för respektive utbildning även om de inte kommer från kommunen. Ändringen i paragrafen innebär att en kommun som anordnar sådan utbildning som anges i 21 § första stycket är skyldig att ta emot ungdomar som uppfyller behörighetsvillkoren om de på grund av placering i ett skyddat boende enligt socialtjänstlagen vistas i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen, på motsvarande sätt som gäller för ungdomar som är placerade i ett hem för vård eller boende. Det gäller också för en region som anordnar programinriktat val som har utformats för en enskild elev, yrkesintroduktion som har utformats för en enskild elev eller individuellt alternativ. Utöver de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan i 15 kap. 5 och 6 §§ finns bestämmelser om behörighet i 10–12 §§. Bestämmelser om interkommunal ersättning finns i 26 a §.

19 kap.

40 a § En kommun eller en region ska ta emot en elev på ett individuellt program om

1. eleven vistas i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett sådant hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) *eller i ett skyddat boende enligt 6 kap. 1 a § samma lag*, och

2. hemkommunen har bedömt att eleven inte kan följa undervisningen på ett nationellt program.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en kommun eller en region ska ta emot en elev på ett individuellt program i gymnasiesärskolan. Paragrafen behandlas i avsnitt 3.5.

Ändringen i *första punkten* innebär att kommunen eller regionen ska ta emot en elev om eleven vistats i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen på grund av placering i ett skyddat boende enligt socialtjänstlagen, på motsvarande sätt som gäller för en elev som vistas i ett hem för vård eller boende. En förutsättning är att hemkommunen har bedömt att eleven inte kan följa undervisningen på ett nationellt program i gymnasiesärskolan, vilket framgår av andra punkten. Bestämmelser om interkommunal ersättning finns i 44 a §.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 4.

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2022.

Departementsserien 2020

Kronologisk förteckning

1. Ett nytt brott om olovlig befattning med betalningsinstrument. Genomförande av non-cash-direktivet. Ju.
2. Uppenbart ogrundade ansökningar och fastställande av säkra ursprungs-länder. Ju.
3. Konkurrensverkets befogenheter. N.
4. Klimatdeklaration för byggnader. Fi.
5. Kompletterande bestämmelser till utträdesavtalet mellan Förenade kungariket och EU i fråga om medborgarnas rättigheter. Ju.
6. Material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel. N.
7. Inkomstpensionstillägg. S.
8. En ny växtskyddslag. N.
9. Utökad målgrupp för Allmänna arvsfonden. S.
10. Ny lag om källskatt på utdelning. Fi.
11. Säkerhetskyddsreglering för Regeringskansliet, utlandsmyndigheterna och kommittéväsendet. Ju.
12. Registrering av kontantkort, m.m. Ju.
13. Stärkt skydd för vissa geografiska beteckningar och ändringar i den känneteckensrättsliga regleringen av ond tro. Ju.
14. Genomförande av arbetsvillkorsdirektivet. A.
15. Reglering av undersköterskeyrket – kompetenskrav och övergångsbestämmelser. S.
16. Stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende – förslag till bestämmelser rörande bl.a. omedelbar placering, sekretess och skolgång. S.

Departementsserien 2020

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Genomförande av arbetsvillkorsdirektivet.
[14]

Finansdepartementet

Klimatdeklaration för byggnader. [4]
Ny lag om källskatt på utdelning. [10]

Justitiedepartementet

Ett nytt brott om olovlig befattning med betalningsinstrument. Genomförande av non-cash-direktivet. [1]
Uppenbart ogrundade ansökningar och fastställande av säkra ursprungsländer. [2]
Kompletterande bestämmelser till utträdesavtalet mellan Förenade kungariket och EU i fråga om medborgarnas rättigheter. [5]
Säkerhetsskyddsreglering för Regeringskansliet, utlandsmyndigheterna och kommittéväsendet. [11]
Registrering av kontantkort, m.m. [12]
Stärkt skydd för vissa geografiska beteckningar och ändringar i den känneteckensrättsliga regleringen av ond tro. [13]

Näringsdepartementet

Konkurrensverkets befogenheter. [3]
Material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel. [6]
En ny växtskyddslag. [8]

Socialdepartementet

Inkomstpensionstillägg. [7]
Utökad målgrupp för Allmänna arvsfonden. [9]

Reglering av undersköterskeyrket – kompetenskrav och övergångsbestämmelser. [15]

Stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende – förslag till bestämmelser rörande bl.a. omedelbar placering, sekretess och skolgång. [16]